

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2013

Jiří Král

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Filozoficko-psychologický rámec domácího násilí

Jiří Král

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Filozoficko-psychologický rámec domácího násilí

Jiří Král

Vedoucí práce:

Mgr. Lada Veverková, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

Motto:

*„.... jen balvany a lidé mají odvahu,
urvat se od skály a padat dolů po
svahu....“*

Pavel Dobeš

Obsah

1	ÚVOD	7
2	CHARAKTERISTIKA LIDSKÉHO NÁSILÍ	8
	2.1 Lidské násilné chování.....	8
	2.2 Respektování osoby druhého člověka.....	10
	2.3 Specifika domácího násilí	12
3	VYMEZENÍ FENOMÉNU DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	15
	3.1 Pojem	15
	3.2 Druhy, formy, znaky a fáze	16
	3.3 Identifikace pomocí metody SARA DN.....	20
4	CHARAKTER OBĚTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ	25
	4.1 Osobnostní rysy oběti	25
	4.2 Projevy chování oběti	27
	4.3 Typologie obětí.....	29
5	NÁSILNÁ OSOBA.....	31
	5.1 Typologie	31
	5.2 Charakteristické rysy.....	33
6	DOPADY OHROŽENÍ DOMÁCÍM NÁSLÍM.....	36

6.1 Ohrožení dětí	36
6.2 Posttraumatická stresová porucha	39
7 PRÁCE S OBĚTÍ DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	42
7.1 Motivace k řešení	42
7.2 Krizová intervence	44
7.3 Možnosti terapie.....	46
7.4 Bezpečnostní plán	48
7.5 Individuální plánování	49
8 ZÁVĚR	52
9 POZNÁMKY	53
10 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	54
11 RESUMÉ	56
12 SEZNAM OBRÁZKŮ	57
13 KLÍČOVÁ SLOVA	58
14 PŘÍLOHY	59

1 ÚVOD

Tato práce bude věnována problematice domácího násilí. Tento druh násilí přítomný v lidských vztazích bude zkoumán z filosofického úhlu pohledu a poté budou zmíněny i psychologické aspekty vzniku domácího násilí. Praktická část této práce se bude zabývat následnými možnostmi pomoci obětem domácího násilí. V obecné rovině při popisu nějakého fenoménu platí, že pokud chceme popsat stav jakéhokoliv zkoumaného jevu, v našem případě stav oběti domácího násilí, pak se musíme především zaměřit na okolní podmínky a vlivy, ve kterých se v minulosti i aktuálně sledovaný objekt nacházel a nachází. Jak na něj tyto okolní podmínky působí a jak on zpětně reaguje na ně. Fenomén domácího násilí je v současné době díky sdělovacím prostředkům, prezentačním akcím a dalším druhům medializace jistě nepřehlédnutelným. V dnešní době lidé začínají velmi často polemizovat o budoucnosti svých potomků a dalších generací lidí. Odborná veřejnost popisuje jevy ohrožující příznivý socio-kulturní vývoj lidské společnosti a jeho vnitřních vztahů, které plynou z neřešení případů domácího násilí. Tyto ohrožující jevy se týkají nejen soužití lidí uvnitř rodinného kruhu, ale i vztahů mimo rodinu. Týkají se patologických reakcí a projevů v lidské společnosti či vyššího procenta kriminality. Negativní dopad těchto jevů je sledovatelný například při začleňování dospívajících jedinců do širší společnosti. Pokud tito jedinci vyrůstali v rodině s přítomností domácího násilí, tak si podvědomě vzory chování, názory svých rodičů a vychovatelů berou s sebou do života jako vzor a normu pro svoje chování. Pak jsou následně velmi obtížně schopni vytvořit stabilně fungující partnerský vztah, svou vlastní rodinu, anebo žít vyrovnaným, harmonickým a plnohodnotným životem ku prospěchu okolní společnosti. Práce si proto klade za cíl zmapovat základní projevy domácího násilí a ukázat některé možnosti řešení tohoto celospolečenského problému.

2 CHARAKTERISTIKA LIDSKÉHO NÁSILÍ

2.1 Lidské násilné chování

V dnešní době jistě nikoho nepřekvapí fakt, že násilí je přítomno téměř denně v životě každého člověka. Pojem násilí většinou označuje akt, kdy se člověk-jedinec chová agresivně vůči jiným lidem, živočichům nebo vůči okolnímu prostředí. Pojem násilí většinou užíváme tam, kde je v aktu násilí prvním hybatelem člověk sám, tzn. že násilí vychází od něho samého. Pojem násilí lidé téměř nikdy neužívají pro označení ničivého aktu vycházejícího třeba od zvířat nebo přírodních úkazů. Člověk již od počátků vývoje svého živočišného druhu vykazuje vůči svému okolí různé formy chování. Jednou z forem tohoto chování je právě násilí a agrese.¹ Položíme-li si hned na začátku této práce otázku, proč je násilí a agrese člověku vlastní a přetrvaly z velmi dávných dob až dodnes, nenalezneme jednoduchou a přímočarou odpověď. Otázkám lidského násilí se velmi podrobně věnoval německý psycholog, filosof, sociolog a psychoterapeut, Erich Fromm.

Obrázek 1, Erich Fromm (*23. 3. 1900 - †18. 3. 1980)

V jedné ze svých posledních odborných prací Fromm vypracoval teorii o násilném chování člověka. Uvádí zde rozdělení na tři základní formy lidského násilí, a to násilí hravé, násilí reaktivní a destruktivní násilí.²

¹ Poznámka autora.

² FROMM, E., *Lidské srdce, jeho nadání k dobru a zlu*, Mladá fronta, Praha, 1969, s. 17-19

Hravé násilí zde popisuje jako nejméně patologickou formu. *„Nacházíme je v oněch formách, v nichž se násilí cvičí ve snaze dosáhnout obdivuhodné dokonalosti, nikoli ve snaze ničit, kdy není motivováno nenávistí a destruktivností. S příklady hravého násilí je možno se setkat v mnoha případech: od válečnických her primitivních kmenů až po umění šermu v zenovém buddhismu.“*³ Z těchto argumentů můžeme tedy vyvodit, že člověk se při svém historickém vývoji sám učil, jak nejlépe násilí používat, aby byl úspěšný. Důvod pro výskyt hravého násilí je jediný. Člověk potřeboval mít ve své výbavě dovednost, aby byl připraven, ubránit se a přežít při ohrožení své existence jiným člověkem, živočichem, přírodou nebo jinými možnými vlivy. Zkrátka proto, aby uhájil existenci svého života.

U formy reaktivního násilí Fromm uvádí: *„Reaktivním násilím rozumím takové násilí, jehož je užito při obraně života, svobody, důstojnosti, majetku – ať už vlastního nebo jiných. Koření ve strachu a je to pravděpodobně nejčastější forma násilí vůbec. Strach může být přitom skutečný anebo jen imaginární, vědomý nebo nevědomý.“*⁴ Zde je Frommem oddělena forma násilí, která je užita k obraně existence člověka od formy, která je cíleně destruktivní. Forma reaktivního násilí nutně směřuje k zachování života člověka a věcí, které vybudoval ku prospěchu svého snadnějšího přežití. Je zde zmíněna také přítomnost strachu v lidském myšlení. Tento čistě negativní pocit v myšlení jedince dokáže často ochromit jeho reakce a myšlení vůči svému okolí. Fromm zde upozorňuje také na záměrné vyvolávání strachu v lidském myšlení, mající znaky manipulace.⁵ Tato manipulace bývá často prováděna lidskými jedinci, kteří chtějí mít podporu co největšího počtu jiných lidí, pro své, většinou destruktivní osobní záměry. Může to být získání většího majetku, území, pocitu moci a nadřazenosti. Vyvolání

³ FROMM, E., *Lidské srdce, jeho nadání k dobru a zlu*, Mladá fronta, Praha, 1969, s. 17

⁴ Tamtéž, s. 18

⁵ Tamtéž, s. 18

strachu je pro tyto záměry zcela nejlepší formou manipulace, která bývá velmi nenápadná a účinná.⁶

Jako poslední je Frommem uvedena forma patologického násilí, která má za účel způsobit destrukci a je namířena proti životu. Pramen této formy násilí spatřuje Fromm v psychické výbavě jedince. Ve frustraci⁷ způsobené žárlivostí, závistí či v reakci na nějakou křivdu.⁸ Zde také typy lidí dělí na biofilní a nekrofilní jedince. Přičemž biofilní jedinec má úctu k životu, myslí pozitivně a respektuje své okolí. Nekrofilní jedinec je, dle Fromma, přesným opakem. Miluje akt kontroly, snaží se zabít vše živé a svobodné nebo mít na tímto vládu, myslí depresivně a negativisticky.

Shrneme-li předchozí uvedené informace o vzniku lidského násilí, pak můžeme vyvodit, že jisté formy násilí budou vždy přítomny v lidském chování. Nejhorší, destruktivní forma násilí bude na světě přítomna u lidí do té doby, pokud bude část z nich frustrovaná, navzájem závistivá, žárlivá a neschopná rozumného nadhledu nad svými vlastními myšlenkami. Nezanedbatelnou roli zde hraje také touha lidí se svým okolím manipulovat a mít absolutní kontrolu nad druhými jedinci, touha vládnout, poroučet a mít moc nad osudy druhých.

2.2 Respektování osoby druhého člověka

V této kapitole bude odpověď po vzniku lidského násilí hledána ve vývojových fázích přirozené lidské existence. Každý člověk, od narození až po ukončení své existence smrtí, prochází vývojovými fázemi. Základem pro tyto vývojové fáze je jeho utváření vztahů a

⁶ Poznámka autora.

⁷ Frustrace – (z *lat. frustra = marně, zbytečně*) psychický stav vyvolaný překážkou, která stojí na cestě k cíli nebo brání (ohrožuje či oddaluje) uspokojení určité potřeby.

⁸ FROMM, E., *Lidské srdce, jeho nadání k dobru a zlu*, Mladá fronta, Praha, 1969, s. 31

postojů k svému okolí. Jakýkoliv mezilidský vztah musí splňovat několik podmínek pro to, aby mohl vzniknout. Tou nejzákladnější podmínkou je právě existence minimálně dvou jednotlivých osob, mezi kterými následně vzniká proces interakce.⁹ Takový lidský vztah vykazuje značnou proměnlivost a rozmanitost v různorodých reakcích. Je velmi pružný a téměř nikdy nedosahuje stability a netečnosti. Tento raný vývoj malého lidského tvora popisuje český filosof, antropolog, religionista a politik Jan Sokol v díle *Filosofická antropologie*, v kapitole **Tvář**.¹⁰

*Obrázek 2, prof. Jan Sokol, Ph.D., Csc *1936*

Lidský vztah začíná již při samotném narození nového člověka, který je během krátké chvíle vržen do prostředí okolního světa a je nucen reagovat na podněty z nejbližšího okolí. Označení tohoto prostředí je mu ale zatím cizí a časem je mu toto označení sděleno některou z jiných osob v jeho nejbližším okolí.

Sokol zde popisuje celý proces rozvíjení pocitu osobní svobody lidského dítěte a zároveň prosazování jeho moci nad svým nejbližším okolím. Dítě zkouší ovládat věci ve svém okolí a případné úspěchy jsou přímo podmíněny větším či menším odporem těchto okolních věcí k jeho podmanění. Zde Sokol rozpoznává několik vývojových stupňů tohoto chování. První stupeň již byl uveden výše v předchozím odstavci. Na druhém stupni vývoje poznávání lidský jedinec dokáže odlišit věci živé od neživých a opět opakuje proces touhy po ovládnutí

⁹ Interakce – sociální styk, v jehož rámci dochází k vzájemnému působení lidí tak, že chování jednoho se stává podnětem pro chování druhého; jeho reakce se naopak stává podnětem pro prvního (či dalšího). Zahrnuje jak sociální komunikaci, tak uplatňování vlivu a moci.

¹⁰ SOKOL, J., *Filosofická antropologie, Člověk jako osoba*, s. 173

těchto věcí. Sokol zde zmiňuje moment, kdy jedinec objeví v okolních věcech **Tvář** jiného člověka. Uvádí: „ *Je to tvář druhého. Protože se druzí lidé vyskytují také jako věci mezi věcmi, může člověk její zvláštnost přehlédnout nebo zanedbat a zacházet s druhým jako s věcí: může se ho zmocnit, může ho přemoci, k něčemu přinutit a může ho také zabít – zejména zezadu nebo z dálky, když mu nehledí do očí.*“¹¹

Poslední fází tohoto vývoje jedince je napodobování vzorů chování a zvládnání situací. Získává je od dalších osob ve svém okolí, které jsou mu svým jednáním a chováním blízké. Většinou jsou to osoby z nejbližší rodiny jedince. Z psychologického hlediska tento proces vytváření vztahu k okolí a k jiným věcem, zvířatům a osobám trvá velmi krátce v poměru k délce lidského života. Délka tohoto procesu se přibližně pohybuje od prvního roku dítěte do 8 let jeho věku, kdy již začíná být patrné názorové myšlení jedince.¹² Poté již má lidský jedinec ony vzorce chování zvnitřněny a je jimi vybaven pro další život. Pokud v následných etapách života dochází k prohlubování patogenních vzorů chování, velmi obtížně se potom jedinci podaří tyto vzory chování upravit nebo změnit. V kapitole 6.1 pak bude dále pojednáno o vlivu přítomnosti domácího násilí v rodině na vývoj dětí zde vyrůstajících.

2.3 Specifika domácího násilí

Chování oběti domácího násilí ve vztahu k agresorovi podléhá jiným, zcela zvláštním specifikům a odlišnostem. Na rozdíl od obětí obecného lidského násilí, které se ve společnosti děje mezi navzájem neznámými lidmi. Například pokud se jakýkoliv člověk stane obětí násilného trestného činu, jednou z jeho prvních nejčastějších reakcí bývá volání po rychlém potrestání pachatele. Jestliže se ale tentýž člověk stane obětí domácího násilí, pak je jeho jednání a chování zcela

¹¹ SOKOL, J., *Filosofická antropologie, Člověk jako osoba*, s. 173

¹² LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie*, s. 239

odlišné. Pachatel je v tomto případě pro něj blízký člověk, se kterým má mnoho společného a je k němu většinou citově nebo materiálně připoután. Nezáleží na tom, zda je toto pouto vytvořeno v oblasti plánování společného života, výchovy dětí nebo majetkových či finančních vztazích. Toto pouto bývá vždy velmi silné a překonat jej bývá často nad síly oběti, která se pak znovu do vztahu vrací s nadějí, že již se to nestane. Reakce okolí na takové chování oběti bývají často rozporuplné a společnost je schopna vytvářet i řadu nelichotivých mýtů o obětech domácího násilí, které většinou nepřispívají ke zdárnému řešení konfliktu.¹³

Největší počet případů domácího násilí bývá v partnerských nebo manželských vztazích.¹⁴ V těchto druzích patologického vztahu většinou probíhá počáteční „boj“ o moc a nadřazenost mezi dvěma partnery různého či stejného pohlaví. Toto chování se nutně nemusí vyvinout až do fyzických útoků, může však nabýt rámcem psychického teroru a ponižování vůči slabší osobě ve vztahu. Slabostí osoby není myšlena jen fyzická konstituce týrané osoby, ale i její psychický stav, kdy například osoba nebývá intelektově a inteligenčně na vývojovém stupni zralé samostatné osobnosti a nedovede si sama ubránit nebo vymoci svá práva a svobody či respekt. V počáteční fázi vývoje tohoto vztahu velmi záleží na tom, kam až ve svých ústupcích týraná osoba dojde, jaké si stanoví hranice. Co je schopna vydržet pro svůj osobní životní plán v naději, že situace je pouze přechodná a partnerský vztah se uklidní. Takový vztah již můžeme nazvat jako patologický, neboť jestliže mají dva lidé vytvořit rodinu a věnovat se výchově dětí, pak není pro násilí v jejich vztahu místo.

Samozřejmě někdy dochází i k jednorázovým násilným incidentům v rodinách, které nelze zařadit ke skupině vztahů

¹³ Poznámka autora.

¹⁴ Statistika Bílého kruhu bezpečí, o. s., přístupné z: <http://www.domacinasili.cz/statistiky/>

s přítomností klasického domácího násilí.¹⁵ Zde se však zpravidla jedná o selhání v chování osoby, která reaguje na vzniklou obtížnou situaci násilně.

Další specifikum vývoje vztahů s přítomností domácího násilí lze nahlédnout například z pohledu postavení člověka ve vztahu k jiným živočichům na Zemi. Fromm ve své knize *Anatomie lidské destruktivity* rozvádí několik myšlenek opřených o výzkumy vědců z oblastí psychologie, filosofie, sociologie, zoologie a jiných vědních oborů. Zabývá se zde sice agresivitou v obecném měřítku, ale některé jeho vize a srovnání lze aplikovat i na procesy v lidském vztahu s přítomností domácího násilí. Zajímavý poznatek je, že zvířata obecně nepáchají násilí mezi sebou a na jiných živočišných druzích v takové míře, jako je tomu u lidí.¹⁶ Tuto agresivitu však u nich lze také uměle vyvolat zmenšením životního prostoru a omezením svobody pohybu. U lidí naopak, dle Fromma, velikost životního prostoru ani hustota obyvatelstva příliš nerozhoduje.¹⁷ Podstatné pro vznik lidské agresivity jsou podle něho faktory jako svoboda pohybu člověka a svoboda jeho myšlení. Fromm uvádí, že velký vliv na agresivitu u lidí má také rozrušení sociální struktury lidských vztahů. Negativní dopad této skutečnosti ovlivní chování lidí po celé generace do budoucnosti a přítomnost domácího násilí jako patologického jevu je toho plným důkazem. S určitostí lze tedy konstatovat, že aktuální rozrušení sociální struktury lidských vztahů různými vlivy současné konzumní společnosti, bude mít negativní dopad na další vývoj lidské společnosti, pokud společnost sama nezačne tento problém řešit.

¹⁵ Bílý kruh bezpečí, o. s., přístupné z:
http://www.bkb.cz/redaction.php?action=showRedaction&id_categoryNode=298

¹⁶ FROMM, E., *Anatomie lidské destruktivity*, s. 114

¹⁷ Tamtéž, s. 115

3 VYMEZENÍ FENOMÉNU DOMÁCÍHO NÁSILÍ

3.1 Pojem

V současné době si význam sousloví pojmu „domácí násilí“ žádá přesnějšího vymezení, neboť ne všechny skutky takto označené jsou domácím násilím. V České Republice je tohoto sousloví většinou používáno pro označení psychických nebo fyzických útoků mezi osobami žijícími ve společném vztahu. Zároveň ale musí být nutná přítomnost čtyř znaků domácího násilí.¹⁸ Pokud jsou tyto znaky naplněny, pak se o domácí násilí jedná. Pokud ne, nemůžeme skutek právně označit jako domácí násilí. V různých jazycích světa bývá toto vyjádření obsahově velmi různorodé. V anglicky hovořících zemích je používán termín *domestic violence*¹⁹ (český překl.: domácí násilí), kterým se označuje spíše násilí v partnerských vztazích na úrovni manželů nebo vztahu druh a družka. Německy hovořící země užívají termín: „*Gewalt in der Familie und näher Umgebung*“²⁰ (český překl.: násilí v rodině a domácnosti). Toto pojmenování se zdá lépe vhodnější pro označení násilí ve vztahu nejen partnerů, ale i násilí např. mezi sourozenci, rodiči a dětmi nebo prarodiči a vnoučaty. Může to být i vztah mezi zdravotně postiženým a jeho opatrovníkem, pokud užívají společnou domácnost. Ve slovanských zemích východní Evropy je užíván termín „*domašnje nasilje*“ volně přeložitelný jako „násilí v rodině“, který se také lépe blíží reálnému popisu fenoménu, neboť dle Vitoušové není ve východoevropských zemích chápán pouze jako násilí v partnerských vztazích, ale v širším kontextu.²¹ Tedy opět jako

¹⁸ Viz kapitola 3.2

¹⁹ *Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011-2014*, str. 1 dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Narodni-akcni-plan-prevence-domaciho-nasili-na-lea-2011-2014.pdf>

²⁰ Tamtéž, str. 1

²¹ Autor citace výroku: Mgr. Petra Vitoušová, prezidentka BKB o.s., in prezentace certifikovaného kurzu pro pracovníky intervenčních center: *Domácí násilí*, Olomouc, březen 2007.

násilí v různých typech transgeneračních přenosů²² a sociálně blízkých vztahů lidí.

Z celosvětového pohledu vznikla potřeba vymezit a popsat pojem domácího násilí pro potřeby různých sociologických, psychologických a právních výzkumů zhruba v 80. letech minulého století. Především to byla reakce na požadavky nově vznikajících feministických hnutí v USA v 60. a 70. letech,²³ když začalo být nutné reagovat na potřeby zajištění bezpečnosti a ochrany občanů, zvláště žen a dětí před domácím násilím.

3.2 Druhy, formy, znaky a fáze

Druhy domácího násilí se vztahují k vzájemnému rodinnému nebo společenskému poměru mezi obětí a násilnou osobou. I když není vypracována jednotná terminologie, lze tyto druhy zcela racionálně odvodit. Nejčastějším druhem bývá násilí páchané muži na ženách. Český statistický úřad uvádí, že z celkového počtu obětí domácího násilí je 90% žen.²⁴ Existuje však i studie holandských autorů,²⁵ která dle statistických výzkumů poukazuje na fakt, že ohrožení mužů domácím násilím ze strany žen je stejně veliké, jako ohrožení žen ze strany mužů.²⁶ Jako hlavní důvod pro takový výsledek v této studii autoři udávají fakt, že domácí násilí páchané muži na ženách se projevuje závažnými fyzickými útoky a ženy nemají potřebu a ani jej nemohou tolik skrývat. Naopak domácí násilí páchané ženami na mužích je velmi skryto z důvodu tzv. „dvojí latence“²⁷, kdy muži

²² Transgenerační přenos - přenos určitého jevu z jedné generace na druhou

²³ Kolektiv autorů, *Domácí násilí - násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton, 2006, s. 27

²⁴ Český statistický úřad, *Genderové statistiky, Základní pojmy*, čl. 27

²⁵ Výzkum 1997 (Nizozemí, Van Dijk, T. a kolektiv), in BKB o. s., prezentace certifikovaného kurzu pro pracovníky intervenčních center: *Domácí násilí*, Olomouc, březen 2007

²⁶ Viz příloha 1

²⁷ Latence - skrytost

velmi neradi rozkrývají svůj partnerský vztah, pokud je zasažen násilím ze strany jejich partnerky a násilí je páčáno na nich samotných. Tento jev latence pramení především z patriarchálního společenského názoru, že muž je hlavou rodiny a musí si umět situaci doma vyřešit, pokud ne, je na něj okolím nazíráno jako na slabocha a méněcenného. Muž, žijící v takovém vztahu nechce být takto vnímán svým okolím a o násilí ze strany partnerky proto nehovoří. Při tomto druhu násilí na mužích se projevuje více psychických útoků na muže nežli fyzických.²⁸

Dalším druhem je tzv. transgenerační násilí.²⁹ A to ve směru od zletilého nebo nezletilého dítěte vůči rodiči nebo prarodiči anebo opačně. Také můžeme vysledovat i domácí násilí mezi sourozenci, ať už nezletilými či zletilými. Ojedinelým druhem je násilí v homosexuálních vztazích, které je zastoupeno v druzích domácího násilí nejméně.³⁰

Domácí násilí lze rozdělit do několika základních forem. První nejzákladnější formy jsou násilí **psychické** a **fyzické**.³¹ Vypovídají o samotném projevu aktu násilného působení, kdy u psychického násilí dochází k atakům převážně verbálního (*nadávký, slovní urážky atd.*) či neverbálního rázu (*různé „naschvály“, ničení oblíbených věcí oběti, odpírání spánku, odebírání peněz apod.*). U fyzického násilí již dochází k samotným fyzickým útokům na oběť, její děti nebo jiné blízké osoby. Můžeme ještě rozlišit několik dalších forem, které budou dále uvedeny. Je však nutno podotknout, že psychická forma je vždy kombinovaná

²⁸ Výzkum 1997 (Nizozemí, Van Dijk, T. a kolektiv), in BKB o. s., prezentace certifikovaného kurzu pro pracovníky intervenčních center: *Domácí násilí*, Olomouc, březen 2007

²⁹ Poznámka autora

³⁰ ŠEVČÍK, D., ŠPATÉNKOVÁ, L., a kol., *Domácí násilí*, s. 111

³¹ ŠEVČÍK, D., ŠPATÉNKOVÁ, L., a kol., *Domácí násilí*, s. 47-48

vzájemně se všemi ostatními formami domácího násilí. Tyto další formy jsou:³²

Emocionální domácí násilí, kdy dochází k citovému vydírání oběti, snižování sebevědomí, obviňování oběti z chyb ve vztahu apod.

Sexuální domácí násilí se projevuje sexuálními útoky proti vůli oběti, hraničící se znásilněním. Může to být také nucení k různým sexuálním praktikám opět proti vůli oběti.

Sociální domácí násilí, kdy je oběť proti své vůli násilnou osobou cíleně izolována od rodiny, přátel a poté i od běžné společnosti a sociálních kontaktů. V praxi to znamená časté stěhování do míst, kde oběť nikoho nezná, zákazy kontaktů s rodinou a příbuznými. V poslední řadě je to i konečné uvěznění oběti v domácnosti bez možnosti vyjít ven, pod nejrůznějšími pádnými výhrůzkami a hrozbami. U této formy existuje i termín užívaný v sociální praxi, jako tzv. „zlatá klec“³³, kdy má oběť jakékoliv své materiální potřeby dostupné, ovšem za podmínky, že se nevzdálí z domu či bytu. Pokud oběť nesouhlasí, tak většinou následuje fyzický útok.

Ekonomické domácí násilí, je naprostá kontrola nad výdaji a příjmy domácnosti násilnou osobou. Projevuje se také odpíráním přístupu ke společným financím domácnosti (*např. odepření přístupu ke společnému bankovnímu kontu*). Vydávání malých dávek „kapesného“ mnohdy nejen pro oběť, ale i na společnou domácnost a děti. Používání peněz na výdaje domácnosti na jiné účely bez souhlasu oběti nebo zatajování skutečné finanční situace domácnosti atd.

³² ŠEVČÍK, D., ŠPATÉNKOVÁ, L., a kol., *Domácí násilí*, s. 47-52

³³ Autor výroku: Mgr. Petra Vitoušová, prezidentka BKB o. s., prezentace certifikovaného kurzu pro pracovníky intervenčních center: *Domácí násilí*, Olomouc, březen 2007.

Domácí násilí má své specifické znaky, podle kterých jej můžeme rozeznat. Dle **Národního akčního plánu prevence domácího násilí na léta 2011-2014**, jsou uváděny tyto čtyři základní:³⁴

Opakování: jednotlivé útoky probíhají dlouhodobě, nejedná se o jednorázový incident například jednou za pět let. Tyto útoky³⁵ na sebe mají určitou návaznost.

Eskalace³⁶: útoky se neustále stupňují, jsou stále častější. Rovněž eskaluje i brutalita jednotlivých útoků.

Blízkost osob: osoby společně žijí v nějakém bližším vztahu, zároveň je tím míněno i jasné a neměnné rozdělení rolí mezi oběť a násilníka. Tyto role se za žádné situace nemění, pokud ano, tak nemůžeme hovořit o domácím násilí.

Místo páchaní: je stranou společenské kontroly, tzv. „za zavřenými dveřmi.“ Někdy se ale ovšem může i stát, že fyzický útok nastane na veřejnosti.

Pokud jsou naplněny všechny tyto znaky **současně**, můžeme s určitostí říci, že se jedná o domácí násilí. Jestliže jeden z těchto znaků absentuje, pak se samozřejmě také o problém ve vztahu jedná, již ale nemůže být označen jako domácí násilí. Může se jednat například o tzv. „italskou domácnost“, kde se ve vztahu vzájemně napadají oba partneři.

Domácí násilí má i své vývojové fáze. Jsou názorně přiblíženy v grafu fází domácího násilí.³⁷ Tyto fáze se dají rozdělit na tři základní,

³⁴ *Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011-2014*, str. 1

³⁵ Nejedná se jen o útoky fyzického rázu, ale i psychické vydírání, verbální urážky apod.

³⁶ Eskalace - stupňování

³⁷ Viz příloha 2

podle stupně ohrožení oběti.³⁸ V první fázi se jedná o útoky na lidskou důstojnost a základní lidská práva. Druhá fáze vymezuje přímé útoky proti zdraví a tělesné integritě oběti. Ve třetí fázi se již jedná o útoky na lidský život. Útoky nemusí nutně směřovat jen proti oběti, ale mohou ohrožovat i děti v rodině nebo blízké osoby. Nezřídka je ohrožen i život násilné osoby, neboť jedna z forem chování násilníků je vyhrožování vlastní sebevraždou. Tyto fáze se mohou v různě dlouhém časovém sledu stupňovat. Pravidlem se stává i takzvaný cyklus střídání fází, kdy se jednotlivé fáze opakují dokola a vůbec nemusí dojít až k fyzickému útoku na lidský život.

3.3 Identifikace pomocí metody SARA DN

Pro jednotné určení povahy a závažnosti domácího násilí byla do České republiky licenčně přinesena pracovníky z organizace Bílý kruh bezpečí, o.s. jako odborná metoda pro posouzení rizika a možného budoucího ohrožení oběti domácího násilí. Tato metoda se nazývá **SARA DN**.³⁹ Její název je odvozen z anglické zkratky **Spousal Assault Risk Assessment** (*volně česky přel.: Riziko nebezpečnosti manželského útoku*). Tato metoda je určena k použití policistům v České Republice a vyškoleným specialistům na domácí násilí, kteří prošli certifikovaným školením organizace Bílý kruh bezpečí, o. s.⁴⁰ Původ metody je v podobné diagnostické metodě z Kanady, která se používá pro vyhodnocení nebezpečnosti psychiatrických pacientů při jejich propuštění z léčebny do běžného života. Tato původní metoda byla přepracována a používali ji pro práci s případy domácího násilí policisté ve Švédsku, odkud byla přenesena do ČR. Metoda SARA DN

³⁸ BKB o. s., in prezentace certifikovaného kurzu pro pracovníky intervenčních center: *Domácí násilí*, Olomouc, březen 2007.

³⁹ Viz příloha 3

⁴⁰ Autor této práce vlastní certifikát o proškolení metodou SARA DN.

určuje rizikové faktory, které jsou typické pro chování násilné osoby, ale zároveň i pro rizikové chování ohrožené osoby.⁴¹

Metoda může být použita k určení výše rizika budoucího napadení, jen pokud jsou splněny tyto čtyři základní body projevů domácího násilí. Tyto body stanovila expertní skupina Aliance proti domácímu násilí.⁴² Jedná se o body:

1) Opakování a dlouhodobost

2) Eskalace (stupňování).

3) Jasně a nezpochybnitelně rozdělení rolí násilné a ohrožené osoby.

4) Neveřejnost.

Metoda obsahuje patnáct otázek rozdělených do tří bloků, každý po pěti otázkách. První dva bloky sledují nebezpečné rizikové faktory chování u násilné osoby. Poslední blok otázek je věnován situaci osoby ohrožené. Na otázky se odpovídá **ANO**, pokud je rizikový faktor přítomen, **NE** pokud tento faktor přítomen není. Proškolený odborník zde má i možnost označit odpověď jako **NEZJIŠTĚNO**, pokud nezjistí určitou skutečnost a ani dotazovaný nemá na otázku kladnou či zápornou odpověď. Ze všech patnácti odpovědí se pak vyhodnotí **index ohrožení domácím násilím** za pomoci stupnice **od 0 do 10**. Přičemž index 0 znamená minimální ohrožení a index 10 maximální ohrožení domácím násilím.

⁴¹ BKB, o. s., dostupné z: <http://www.bkb.cz/saradn>

⁴² Jedná se o expertní skupinu, která vznikla v roce 2004 a působila při Alianci proti domácímu násilí, založené z iniciativy Bílého kruhu bezpečí a Philip Morris ČR, a.s. Účelem zřízení expertní skupiny bylo zpracovat návrh nového zákona, který byl následně přijat jako zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím (tzv. „zákon o domácím násilí“) s účinností k 1. lednu 2007.

V prvním bloku metody jsou otázky, které směřují na zjištění přítomnosti rizikových faktorů ve směru násilí vůči blízké osobě. Otázky znějí:

- *Dopouští se násilná osoba závažného fyzického nebo sexuálního násilí?*
- *Vyhrožuje závažným násilím, sděluje své násilné úmysly?*
- *Dochází ke stupňování fyzického/sexuálního násilí nebo výhrůžek a úmyslů ze strany násilné osoby?*
- *Porušuje násilná osoba příkazy soudu a jiná nařízení?*
- *Má násilná osoba názory a postoje, které schvalují násilí?*

Tyto otázky vesměs všechny sledují, jak se násilná osoba projevuje ve vztahu k osobě ohrožené. Zda zde probíhají násilné útoky, výhrůžky konkrétním násilím verbálně⁴³ nebo neverbálně⁴⁴ tzn. nějakými skutky, které demonstrují sílu a moc násilné osoby (*např. ničením osobních a oblíbených věcí ohrožené osoby, ničení zařízení obydlí, týrání domácích zvířat – tzv. mazlíčků*). Zda dochází ke stupňování těchto výhrůžek a násilí. Sledují také dodržování nařízení nebo příkazů soudů násilnou osobou a její postoje schvalující násilí, jako vyznávání a omlouvání zneužívání moci, chorobnou žárlivost, potřebu ovládat blízké osoby atd.

Druhý blok zaměřuje otázky na přítomnost rizikových faktorů u násilné osoby v případě obecných sklonů k násilí projevovaného na veřejnosti:

- *Dopouští se obecné kriminality?*

⁴³ Verbálně - slovně

⁴⁴ Neverbálně – bez použití řeči

- *Jsou informace o problémech v předchozích vztazích?*
- *Má násilná osoba pracovní nebo finanční problémy?*
- *Má násilná osoba problémy s toxikomanií a jinými závislostmi?*
- *Má násilná osoba problémy v oblasti duševního zdraví?*

Rizikové faktory, které jsou zohledněny ve druhém oddíle sledují problematické chování násilné osoby mimo rodinné prostředí, mimo soukromí vztahu. Mapuje se zde, zda byla násilná osoba již souzena za nějaký trestný čin, jak moc problémové měla partnerské vztahy v minulosti. Zda jsou přítomny finanční problémy (*např. velké dluhy, nemožnost je splácet*) pracovní problémy (*ztráta zaměstnání, nebo neochota řádně pracovat*), problémy s nejrůznějšími závislostmi (*závislost na alkoholu, drogách, lécích, gambling - chorobné hráčství*). Nebo přítomnost problémů v oblasti duševního zdraví (*evidentní známky narušení kontaktu s realitou, psychiatrická léčba, extrémní chování vybočující mimo normu*). Pokud se jedná o násilnou osobu tzv. dvojí tváře⁴⁵, pak často v tomto oddíle bývají odpovědi na přítomnost rizikových faktorů často záporné, protože taková násilná osoba se na veřejnosti obvykle násilně neprojevuje a je obtížné ji vůbec bezproblémově identifikovat a domácí násilí prokázat.

Třetí blok sleduje rizikové faktory, které zvyšují zranitelnost ohrožené osoby:

- *Chová se ohrožená osoba rozporuplně ve vztahu k násilné osobě?*
- *Má z násilné osoby extrémní strach?*
- *Má ohrožená osoba problém se zajištěním svého bezpečí?*

⁴⁵ Viz kap. 5.1

- *Existují objektivní překážky, které brání zajištění bezpečí pro ohroženou osobu?*
- *Má ohrožená osoba závažné osobní problémy?*

Třetí oddíl se věnuje situaci ohrožené osoby a jejímu chování. Sleduje se zde ambivalence⁴⁶ chování osoby ohrožené. Kdy se tato neustále vrací do vztahu k násilné osobě a nachází pro to různé důvody. Její znalosti a možnosti se vlastními silami násilí bránit (*např. absence bezpečného místa, sociálních kontaktů s rodinou a přáteli, neznalost svých práv a jejich prosazení*). Osoba ohrožená může mít v důsledku domácího násilí závažné osobní problémy (*např. finančního rázu, se zaměstnáním, zdravotní nebo mentální problémy apod.*).

Pokud se tato metoda použije správně dle určených pravidel a následně je vyhodnocen index ohrožení domácím násilím na stupnici 0-10 vyšší jak 7, pak by měl již zasahující policista přistoupit k provedení úkonu vykázaní násilné osoby za společného obydlí na deset dnů, neboť hrozí riziko velmi závažného útoku proti životu a zdraví ohrožené osoby.

Metoda má tu výhodu, že je strukturovaným katalogem otázek, který nejen vyvažuje vnitřní pocity tazatele, ale určuje i strategii řízení rizika, zlepšuje jednotnost rozhodnutí zasahujících policistů a poskytuje nejen obraz současné situace, ale i náhled do minulosti případu domácího násilí.

⁴⁶ Ambivalence - rozporuplnost

4 CHARAKTER OBĚTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ

4.1 Osobnostní rysy oběti

Jakýkoliv člověk se může stát obětí domácího násilí, pokud pro tuto obtížnou životní situaci nastanou podmínky. Jednou z takových podmínek jsou určité osobnostní rysy, jimiž se projevuje navenek ke svému okolí. Definice pojmu osobnost je psychology uváděna následovně: „*Osobnost je organická hmota (systém) všeho tělesného a psychického, vrozeného a získaného, typická pro daného jedince, utvářená a projevující se v jeho chování (tj. v činnosti a společenských vztazích).*“⁴⁷ Tato definice popisuje obecně pojem osobnost.

Zaměříme-li se na vlastnosti a postoje, které většinou utvářejí osobnost oběti domácího násilí, pak můžeme vysledovat, že charakterové postoje, kterými oběť řídí své jednání při hodnocení situací, jsou často značně nestandardní. Pokud je oběť v násilném vztahu, pak často nechce tento vztah ukončit kvůli svým dětem. Jako důvod většinou uvádí, že chce, aby byla rodina úplná a děti nepřišly o otce/matku, či o živitele rodiny. Oběť často viní sebe sama ze situace, která v rodině panuje. Své jednání tedy často směřuje k cíli, aby bylo vše v rodině dokonalé a násilník neměl důvod ke svému poškozujícímu jednání a útokům. Bohužel ve skutečnosti si násilník stejně nějaký důvod k útoku vždy najde.

Z hlediska temperamentu osobnosti se pak oběť domácího násilí jeví jako introvert, melancholik až flegmatik. Je to dáno působením tlaku od násilné osoby, která oběť směřuje k tomu, aby byla poslušná, příliš nevyčnívala a nebyla dominantní ve vztahu. Celkově tedy působí oběť domácího násilí značně submisivně. Její chování, jednání a myšlení je opět ve velké míře podřizováno potřebám násilníka.⁴⁸

⁴⁷ HOLEČEK, V., MIŇHOVÁ, J., PRUNNER, P., *Psychologie pro právníky* str. 102

⁴⁸ Poznámka autora

Z těchto předchozích skutečností můžeme hovořit o tzv. **syndromu týrané osoby**, který byl již odborně popsán a rozpracován. Jedná se o termín, který označuje: „...ztrátu víry ve vlastní schopnosti odhadnout účinnost svých pokusů o zajištění vlastní bezpečí.“⁴⁹ Příznaky, kterými se syndrom projevuje, můžeme shrnout do tří základních skupin. Jsou to příznaky posttraumatické stresové poruchy,⁵⁰ naučená bezmoc a sebezničující (*sebedestruktivní*) reakce.

Termín **naučená bezmoc** označuje chování oběti domácího násilí, kdy již sama nevyhledává účinnou pomoc, ačkoli je situace, ve které se nachází, značně nebezpečná, jak zdraví, tak i životu. Děje se to v důsledku fyzického napadání, psychického týrání a hlavně izolace oběti od okolního světa násilnou osobou. Oběť již poznala, že veškeré pokusy o vyřešení situace vlastními silami byly marné a neúspěšné, nemá již dostatek psychických i fyzických sil k dalšímu řešení. Často rezignuje a stává se pasivní, nesnaží se vyhledat pomoc, a pokud se tato pomoc objeví, tak oběť prioritně nedůvěřuje v nápravu věcí.

Dalším příznakem jsou **sebezničující reakce oběti**. Tyto reakce už jen pouze odrážejí bezvýchodnost situace, tak jak ji sama oběť cítí. Nejedná se pouze o sebevražedné myšlenky či přímo pokusy o suicidy⁵¹, ale i o vytváření různých závislostí, např. na alkoholu, drogách, lécích. Oběť také velmi často popírá vinu násilné osoby a zlehčuje svá vážná zranění nebo zamlčuje jejich pravý původ. Následkem těchto reakcí se může oběť domácího násilí navenek jevit jako nevěrohodná, nespolehlivá a nespolupracující. Násilná osoba se naopak jeví jako někdo, kdo se zodpovědně stará o rodinu a děti, neboť její chování bývá navenek velmi solidní a důvěryhodné.

⁴⁹ Čírtková, Moderní psychologie pro právníky, s. 26

⁵⁰ Viz kapitola 5. 2

⁵¹ Suicida – sebevražda.

4.2 Projevy chování oběti

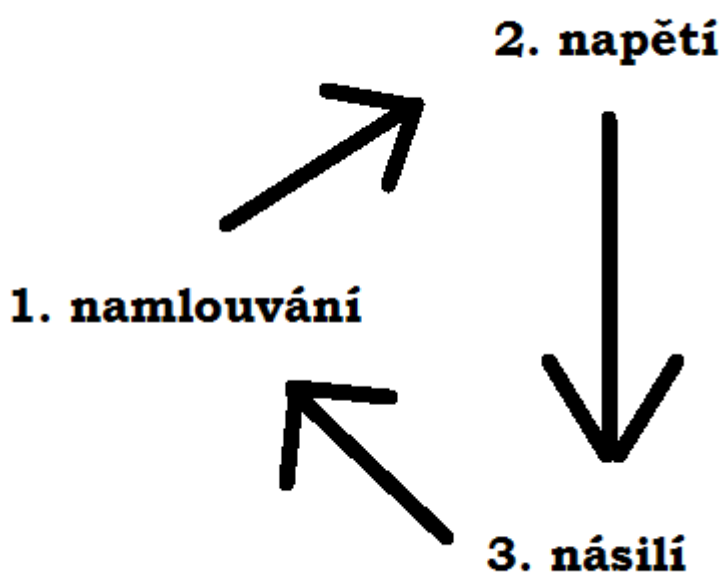
Chování obětí domácího násilí má rovněž určující specifika, která se dají popsat a následně i s jistou dávkou pravděpodobnosti předpokládat. Kromě výše popsaných projevů je dalším velmi výrazným znakem pro chování oběti vytvoření silné emocionální vazby k osobě násilné. Tato vazba bývá charakterizována v psychiatrii jako tzv. "Stockholmský syndrom". Jedná se o jev, který je přítomen u většiny obětí týrání, nejen u domácího násilí. Poprvé byl odborně popsán po přepadení banky ve Stockholmu v roce 1973.⁵² Jako rukojmí byli drženi čtyři lidé, kteří si po šesti dnech izolace od světa vytvořili k únoscům specifické, kladné citové pouto. Po svém osvobození pak vnímali zachránce z řad policistů jako své nepřátele.

Tento syndrom vzniká tehdy, jestliže nastane situace, kdy je oběť ve velkém ohrožení, nejčastěji i života, je v absolutní izolaci od okolního světa a přestala věřit ve svou záchranu. Poté si začne utvářet emoční vazbu ke svému vězňiteli, neboť tento se k ní nechová vždy násilně, jeho jednání občas vykazuje znaky určité laskavosti. Díky tomu začne oběť věřit, že ten kdo jí trýzní není tak zlý a začne jeho jednání omlouvat. Proto často v policejních výpovědích a konzultacích na odborných pracovištích oběti omlouvají jednání násilných osob, svalují vinu a zodpovědnost za situaci na sebe nebo úplně zamlčují pravdivé informace. Oběť bezvýhradně věří ve všemocnost násilníka, může odmítat pomoc druhých lidí, nevěří, že by někdo mohl její situaci pochopit. Má velký strach z důsledků řešení domácího násilí veřejnými institucemi, neboť jí násilník předestírá různé důvody, proč není pro okolní svět důvěryhodná. Například, že jí zbaví svéprávnosti, odeberou jí děti, zavřou ji do psychiatrické léčebny apod. Pod tíhou těchto smyšlených důvodů oběť nereaguje stejně jako oběti jiných trestných činů. V důsledku zažívaného domácího násilí trpí často oběti celou

⁵² BEDNÁŘOVÁ, Z., a kol., *Domácí násilí: Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*, s. 17

řadou psychosomatických obtíží a jinými zdravotními problémy. Můžeme pozorovat deprese, úzkostné stavy, strach, změněné citové prožívání, bolesti zažívacího ústrojí, migrény, ekzémy, pocity bezmoci. U obětí domácího násilí téměř vymizí prožívání kladných emocí, chybí projevy radosti, uspokojení apod.

Celý vztah mezi obětí a násilnou osobou by se dal charakterizovat následujícím grafickým vyjádřením situací, které po sobě následují v nepravidelných časových intervalech.⁵³

Obrázek 3, cyklus násilného vztahu

Aktuálně po útoku - násilí na oběti se násilník snaží o urovnání vztahu. Je to období slibů, pozitivních prožitků a situace vypadá jako v běžné normální rodině (období „líbánek - namlouvání“). Po nějaké době začne být situace opět napjatá, vynoří se staré zážitky, vzpomínky a násilník hledá důvod pro další útok. Vzápětí k útoku dochází. Následuje krátké období, kdy oběť chce situaci řešit a odejít od partnera. Pak nastává nové období falešných slibů a dávání dalších

⁵³ ŠEVČÍK, D., ŠPATÉNKOVÁ, L., a kol., *Domácí násilí*, s. 82

šancí násilníkovi pro lepší budoucnost vztahu a zároveň se ve vztahu opět začne zvyšovat napětí.

4.3 Typologie obětí

U obětí domácího násilí můžeme vysledovat jistou typologii, založenou na specifických znacích jejich jednání. Velice přehledně je tato typologie popsána v publikaci Ludmily Čírtkové.⁵⁴ Rozlišuje zde typy obětí domácího násilí dle jejich „**Agency**“ neboli kognitivní reprezentace vlastních schopností jednat, či ještě velmi srozumitelněji, dle jejich akceschopnosti řešit vlastními silami problém domácího násilí. Čírtková zde rozpoznává čtyři základní typy⁵⁵:

1. Typ rychlého odchodu a odloučení

2. Typ „nové šance“

3. Typ pokročilého odlučování

4. Typ ambivalentního vztahu

U prvního typu oběti má domácí násilí rychlý průběh, jedná se o eskalaci domácího násilí v několika incidentech. Oběť je zde velmi kompetentní, netrpí příznaky syndromu týrané osoby a většinou stačí jeden silný impuls, aby vztah ukončila (*např. silný fyzický útok, policejní vykázaní násilné osoby apod.*).

Druhý typ je charakteristický pro déletrvající vztahy. Oběť nechce vztah ukončit a vidí problém na straně partnerova chování, její přání v poradnách a intervenčních centrech většinou zní: „...řekněte mu, ať se změní, předělejte ho...“⁵⁶ Násilné incidenty se ve vztahu opakují

⁵⁴ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s.17

⁵⁵ Viz příloha č. 4

⁵⁶ Poznámka autora

v pravidelných cyklech a návrat k normálnímu stavu vztahu bývá delší. Většinou se jedná o oběti, které jsou ekonomicky závislé na partnerovi.

Ve třetím typu se jedná o domácí násilí s dlouhou historií. Oběť již ale pochopila, že převýchova násilné osoby není možná. Incidenty mají velkou intenzitu a četnost. Oběť mívá několik zkušeností s odloučením od partnera (*již např. vyhledala právní pomoc, poradnu, oznamovala incidenty na policii*). Ve vztahu ji často nutí k setrvání nějaký existenční důvod (*nemožnost jiného bydlení, málo finančních prostředků, děti svěřené soudem do péče agresora atd.*).

Poslední čtvrtý typ se projevuje ambivalentní⁵⁷ vazbou k násilné osobě. Oběť, ač jsou na ni vedeny silné fyzické útoky, nechce ze vztahu odejít. Již se projevuje tzv. syndrom týrané osoby, jsou zde patrné znaky naučené bezmoci, chybí pud sebezáchovy. Oběť je jakoby „smířena“ se svým údělem, omlouvá jednání násilníka, má k němu silné citové pouto a vytváří si řadu scestných, pro ni však logických zdůvodnění, proč se násilník k ní takto chová.

Společným jmenovatelem základní pomoci pro všechny typy obětí domácího násilí se jeví posouzení a zajištění bezpečí pro oběť a dostupnost poradenské služby v případě potřeby oběti jednat. Nejobtížnější možnosti pomoci jsou patrně u posledního ambivalentního vztahu. Zde je již ve většině případů nutná psychiatrická péče a v případě velké brutality útoku i zásah státních orgánů (policie, oddělení sociálně-právní ochrany dětí, soudy apod.).⁵⁸

⁵⁷ Ambivalentní - rozporuplné

⁵⁸ Poznámka autora

5 NÁSILNÁ OSOBA

5.1 Typologie

Násilné osoby, které působí v protikladu k osobám ohroženým, lze podle jejich projevů chování rozdělit na několik určujících typů. V typologii násilných osob existuje jistá terminologická roztržitost, pro potřeby práce budeme proto čerpat z publikace Drahomíra Ševčíka Domácí násilí, z roku 2011 a z informací v prezentaci Bílého kruhu bezpečí, o.s. Tato typologie je zaměřena na rozdělení násilných osob podle jejich negativního projevu v partnerském vztahu. Zohledňuje vždy jeden znak tohoto chování, v praxi pak dochází ke vzájemným kombinacím těchto typů. Jsou to:⁵⁹

Surovec – jeho jednání má povahu převážně fyzických útoků s různě silnou intenzitou.

Žárlivec – osoba projevující se chorobnou žárlivostí a hledající záminky a důvody pro své, z jeho strany oprávněné, jednání takřka kdekoliv. Dochází zde k často k psychickému týrání.

Špatný otec – projevuje se špatnou péčí o rodinu a děti, převážně hledí na svůj prospěch a nezohledňuje ve svých potřebách a plánech ostatní příslušníky domácnosti či rodiny.

Lhář – dochází zde k tzv. chorobnému lhaní, buduje si vlastní realitu, věří svým bludům, bývá spojován s nějakým dalším psychiatrickým onemocněním.

Vyděrač – používá k prosazování své moci metodu vydírání. Bývá zde široká škála výhrůžek pro prosazení svého názoru, od zastrašování odebráním dětí, majetku, svéprávnosti až po výhrůžky vraždou oběti, dětí nebo blízkých, či vlastní sebevraždou.

Sexuální násilník – také bývá spojován s nějakým dalším psychiatrickým onemocněním. Při vynucování sexuálního styku i při něm, používá násilí. Často jej i nějakým způsobem, dle něj logicky, zdůvodňuje.

Pán domu – chce dosáhnout absolutní svrchované moci nad vším a všemi, kteří v domácnosti žijí. Bez jeho povolení či vyjádření nesmí být provedena žádná důležitá činnost. V extrémních případech je schopen diktovat oběti i vykonávání základních fyziologických potřeb (*jídlo, spánek, toaleta apod.*)

Psychický utlačovatel – nepoužívá fyzického násilí, ale promyšlených předem naplánovaných psychických útoků. Snaží se oběti snížit sebevědomí, svalovat vinu za jakékoliv prohřešky, má promyšlený systém různých trestů za neposlušnost. Často týrá nejen oběť, ale i děti žijící v domácnosti.

U těchto typů dochází, ke vzájemným kombinacím, málokdy se vyskytuje pouze jeden samostatný typ, jejich kombinace jsou různorodé.

Další rozdělení tzv. **kombinovaných typů násilných osob:**⁶⁰

Dvojitá tvář – pro své okolí je to spořádaný člověk, násilné incidenty v domácnosti za „zavřenými dveřmi“ pečlivě utajuje, velmi často se kombinuje s psychickým utlačovatelem. Jeho okolí často nemůže uvěřit, že by páchal domácí násilí

Konfliktní typ – bývá nepřizpůsobivý i pro své okolí mimo domácnost, je snadno identifikovatelný. Vyhledává a způsobuje konflikty všeho druhu prakticky kdekoli.

⁵⁹ BKB o. s., in prezentace certifikovaného kurzu pro pracovníky intervenčních center: *Domácí násilí*, Olomouc, březen 2007.

⁶⁰ ŠEVČÍK, D., ŠPATÉNKOVÁ, L., a kol., *Domácí násilí*, s. 70-74

Situační násilník – zde může násilí vzniknout při výskytu několika traumatizujících událostí najednou. Násilí bývá jako produkt nezvládnutí obtížné životní situace. (*úmrtí blízké osoby, ztráta zaměstnání, život ohrožující onemocnění apod.*) Situačním násilníkem se může stát v podstatě kdokoli z lidí. V tomto jediném případě ale bývá následná terapie násilné osoby velmi úspěšná.

Závislý na drogách, alkoholu a jiných návykových látkách – v důsledku své závislosti se stává agresivním a nevypočitatelným. Násilí ve vztahu může propuknout ve velmi krátkém čase, řádově i týdny.

Sadistický násilník – u tohoto typu je patrná přítomnost duševního onemocnění známého pod pojmenováním porucha osobnosti. Někdy bývá i diagnostikován psychiatrem, ale většinou se tento násilník k vyšetření a pomoci lékaře ani nedostane. V takovém vztahu je opravdu velké nebezpečí, že dojde k ohrožení života oběti.

Psychiatrický násilník – člověk s prokazatelným duševním onemocněním a v některých případech již určenou lékařskou diagnózou. Lze v určité míře předpokládat jeho chování, pokud se aktuálně neléčí. Útoky se mohou dít s velkou brutalitou a malými časovými odstupy.

5.2 Charakteristické rysy

Charakterové osobnostní rysy násilných osob vykazují rovněž některé typické znaky. Většinou se projevují extrovertně. Pokud jsou lidmi na veřejnosti chápáni jako introverti, pak v soukromí domácnosti se tento osobnostní rys mění v opak. Jejich osobnostní založení bývá většinou cholerické, typ sangvinika se objevuje velmi málo, často většinou u situačních násilníků.

Ve vztahu dvou lidí můžeme určit rizikovost partnera podle některých znaků chování,⁶¹ se kterými do vztahu přichází, tyto znaky sice stoprocentně neurčí, že partner bude násilnou osobou, ale riziko je veliké, čím více znaků je přítomno.

Mezi tyto znaky patří **nadměrná naléhavost**, kdy partner cíleně žádá, aby s ním oběť vešla do partnerského vztahu. Jedná se např. o co nejrychlejší zasnuby nebo svatbu, sloučení majetkových poměrů, prodej společných nemovitostí apod.

Dalším znakem je **velká dominance ve vztahu**. Partner se snaží o všem rozhodovat, aniž by zvážil a respektoval názor druhé strany. Často pak rozhoduje i za oběť, kam má chodit, jak se má oblékat, koho může navštěvovat nebo kde má pracovat.

Varovným signálem může být i **vnímání životního partnera jako méněhodnotné bytosti**. Tento fakt může být zobecněn na vnímání opačného pohlaví jako méněcenných osob.

Pokud partner dává příliš najevo svou jedinečnost a nadřazenost, pak jedná o znak **narcisticky zaměřené osobnosti**. Málokdy se dokáže vcítit do obtíží druhého člověka, resp. svého partnera, a okolní svět vnímá spíše skrze sebe a svůj „jedinečný“ názor.

Rizikovní partneři mívají většinou i **extrémní polohy vztahu k vlastní matce**. Buď s ní jednají jako s podřadnou bytostí anebo svou matku bez výhrad milují a jsou na ní velice závislí.

Jeden z dalších dobře patrných znaků je i **nadměrná kontrola partnera/ky**, zde dochází k přesnému mapování minulosti i současnosti, sledování všech kroků které partner/ka denně učiní

⁶¹ ŠEVČÍK, D., ŠPATÉNKOVÁ, L., a kol., *Domácí násilí*, s. 75-76

(telefonáty pod různými záminkami, určování časového rozvrhu dne apod.).

Nejzávažnějším rizikovým znakem je nejspíše snaha o postupnou a nenápadnou **izolaci od sociálních kontaktů**. Partner projevuje svou nespokojenost, když partnerka udržuje vztahy se svými přáteli a rodinou. Nevyhovuje mu svobodné trávení volného času partnerky dle jejího uvážení, snaží se opět o rozhodování a určování toho co se bude ve vztahu dít.⁶²

Na počátku vztahu v první fázi zamilovanosti je pravidlem, že mnoho negativních věcí u partnera/ky nevidíme nebo ani vidět nechceme, ale po nějakém čase se tyto věci projeví a je na nás, jak moc závažného charakteru budou tato vztahová negativa. Proto je důležité pojmenovat je a rozhodnout se zda budoucnost vztahu nebude riziková ve směru ohrožení domácím násilím.

⁶² Poznámka autora

6 DOPADY OHROŽENÍ DOMÁCÍM NÁSLÍM

6.1 Ohrožení dětí

Pokud jsou domácímú násilí přítomny děti, pak zde dochází k velmi závažnému problému. U dětí totiž dochází k tzv. **přejímání vzorů** od svých rodičů nebo opatrovníků a právě domácí násilí je závažným negativním faktorem, které může další vývoj dítěte silně ovlivnit. Nezáleží na tom, v jakém věku či vývojovém stádiu se dítě s násilím setká, téměř vždy je to pro něj silně **traumatizující zážitek**. Rovněž nezáleží na tom, jakého pohlaví dítě je. U obecného společenského klišé, kdy se tvrdívá, že chlapci se shodují více s názory otce a naopak dívky s názory matky praxe dávno ukázala, že se toto tvrzení nezakládá na pravdě. Zkušenosti z Intervenčních center a poradenských zařízení vypovídají o tom, že spíše záleží na osobnostních rysech dítěte. Jsou případy, kdy oběť - matka je ochraňována svým synem a naopak verbálně napadána dcerou pro svou „neschopnost“ řešit obtížnou rodinnou situaci. Děti, které přebírají násilný vzor, často počítají, z kterého z rodičů budou mít lepší osobní výhody či materiální zabezpečení. Tato situace většinou nastává v období puberty. Bohužel však aktuálně nevidí, že se dostávají pozvolna zpět do moci násilné osoby a až s větším časovým odstupem zjišťují skutečnou realitu vztahu jejich rodičů.⁶³

Jestliže se blíže zaměříme na následnou traumatizaci dítěte v důsledku domácího násilí, pak je potřeba uvést, že zde vzniká takřka přímá úměrnost mezi intenzitou prožitků spojených s domácím násilím a velikostí traumatizace. To znamená, že platí, čím větší negativní zážitek s velkou emocionální silou (*dítě je přítomno brutálním fyzickým útokům ohrožujícím zdraví a život oběti*), tím je také větší následné

⁶³ Poznámka autora

trauma. Čírtková uvádí i další traumatizující situace v životě působící na děti.⁶⁴ Jsou to:

Děti s matkou na útěku před domácím násilím.

Zde dochází k prožívání traumatizujících zážitků při vyhledávání bezpečí oběti - matky v azylových domech nebo jiných zařízeních mimo běžný domov, na který byly děti doposud zvyklé. Často jsou tak vystrašené, že je nelze od matky odloučit. Věk těchto dětí většinou nepřekračuje hranici 12 let.

Děti asistující zákrokům policie.

V této situaci děti získávají zážitky, kdy po bezprostředním útoku násilníka je přivolána policie a tato musí zakročit. Zde dochází ke vstupu dalších cizích, v podstatě represivních osob do životního prostoru rodiny. Prožitek dětí bývá o to silnější, pokud jsou policisté, v důsledku závažných okolností, přinuceni použít oprávnění k omezení osobní svobody násilné osoby nebo pokud došlo k závažnému zranění oběti a následuje její hospitalizace v lékařském zařízení. V tuto chvíli se děti ocitají takřka opuštěné uprostřed neznámých osob, které jim sice chtějí pomoci, ale nejsou vybaveny komunikačními schopnostmi dětského psychologa.

Děti v kontaktu s násilnou osobou po odluce rodičů.

Pokud dojde k rozdělení rodiny a děti mají soudem nařízeno nebo samy chtějí mít kontakt s osobou násilnou, tak rovněž vznikají situace, které mohou vyvolat v dětech negativní emocionální prožitky. Tyto situace často nastávají při předávání dětí od jednoho rodiče k druhému. Oběť domácího násilí bývá vystavena verbálním urážkám, v řidších případech i fyzickým útokům ze strany násilné osoby. Je obecnou pravdou, že právo na výchovu nezletilých dětí mají oba rodiče stejnou měrou, násilné osoby ale často využívají svých dětí a svého

⁶⁴ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky* s. 44-46

práva na výchovu k tomu, aby mohly dále pokračovat v psychickém nátlaku a manipulaci s oběti.

Jako výsledek těchto traumatizujících zážitků z rodin postižených domácím násilím bývají u dětí diagnostikovány následné psychosomatické obtíže, poruchy koncentrace a spánku, zvýšená aktivita spojená až s agresivitou apod. U menších dětí to mohou být vývojové retardace, častý bývá i pokles imunity nebo jiné následky na tělesném zdraví. Dále se mohou přidat problémy s učením ve škole a začleňování se do kolektivu svých vrstevníků, se kterým pak souvisí i nebezpečí školní šikany.⁶⁵

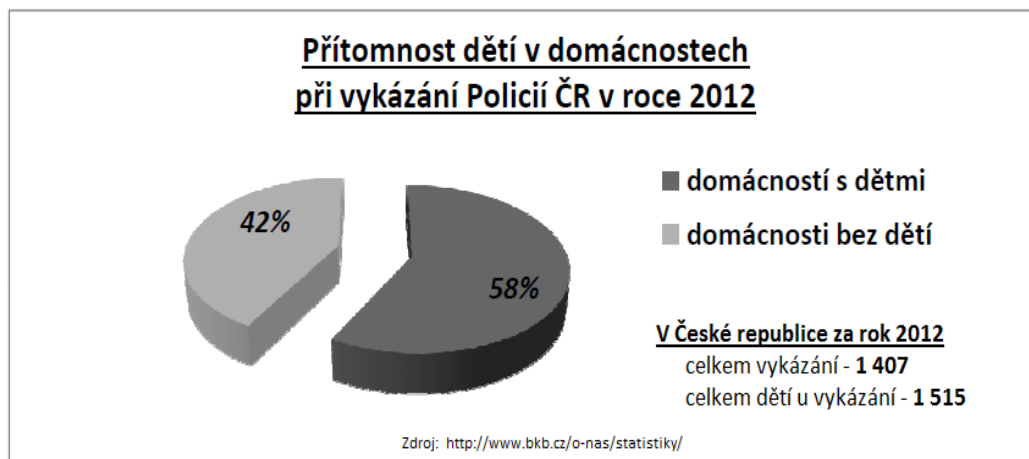
Statistickými údaji bylo v České Republice prokázáno, že v celkovém počtu domácností s výskytem domácího násilí jsou v 80 % přítomny děti⁶⁶. V tomto případě opravdu neplatí časté tvrzení obětí, že děti násilí nevidí a nejsou mu přítomny, a proto na ně nijak nepůsobí. Děti jsou v rodině přítomné většinu času celého dne, zvláště pokud jsou malé a matka nebo otec jsou s nimi na rodičovské dovolené. U rodin, kde je domácí násilí přítomno, bývá prakticky nemožné zatajit dětem všechny negativní události, které se v rodině odehrají.

Následující obrázek znázorňuje statistický přehled přítomnosti dětí v domácnostech, kde Policie ČR za rok 2012 vykázala násilného partnera z domácnosti. Je zde patrný pokles přítomnosti dětí v rodinách s přítomností domácího násilí, kdy před zavedením oprávnění Policie ČR v roce 2007, vykázat násilníka,⁶⁷ bylo 80% dětí přítomno násilí. Po zavedení tohoto policejního oprávnění začal počet dětí přítomných domácímu násilí klesat.

⁶⁵ ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, s. 45-46

⁶⁶ ŠEVČÍK, D., ŠPATÉNKOVÁ, L., a kol., *Domácí násilí*, s. 120

⁶⁷ Zákon č.135/2006 Sb., *Zákon na ochranu před domácím násilím*

Obrázek 4, graf přítomnosti dětí u domácího násilí

6.2 Posttraumatická stresová porucha

Jako posttraumatická stresová porucha popsaná v mezinárodní klasifikaci nemocí (MKN-10) pod kódem F43.1⁶⁸ se obecně označuje soubor příznaků, jako následek vysoce stresujícího zážitku, dle Matouška: „*Soubor příznaků, které jsou následkem vysoce stresujícího zážitku, jakým je např. přírodní katastrofa, dopravní nehoda, únos vlastní nebo člena rodiny, přepadení nebo jiný násilný trestný čin, znásilnění, týrání, válečné konflikty. Ohroženy nejsou jen přímé oběti, ale i náhodní svědkové takových událostí, vojáci, zasahující záchranáři, policisté i po oprávněném použití zbraně apod.*“⁶⁹

Zájem specialistů o tento jev započal opět sílit v období po 2. světové válce, kdy lékaři pečovali o veterány z bojů anebo přeživší vězně koncentračních táborů. Systematičtěji se této poruše a jejímu popisu začali věnovat při zkoumání prožitků účastníků, kteří se zúčastnili vietnamské války. Tito lidé byli vystaveni každodennímu existenčnímu tlaku spojenému se strachem o život. Byli traumatizováni pohledem na jiné násilí, na mrtvé a zmrzačené. Těmto lidem se ještě

⁶⁸ Pod kódem písmena F se v této klasifikaci označují všechny duševní poruchy. (Pozn. autora)

⁶⁹ MATOUŠEK, O., *Slovník sociální práce*, s. 147

dlouhé měsíce a roky vracely tyto prožitky válečného utrpení ve svých vzpomínkách.

Později byla stejná porucha diagnostikována i u lidí, zvláště u žen, na kterých bylo páčáno domácí násilí, sexuální zneužívání nebo nějaký jiný trestný čin, např. přepadení, znásilnění apod. Oběti interpersonálního násilí byly vystaveny událostem, při nichž zažívaly brutální a omezující útoky ze strany blízkého člověka, které u nich následně vyvolávaly pocity bezmoci a strachu. Příznaky této poruchy se u obětí domácího násilí projevují často nejen v rovině psychické, ale i psychosomatické⁷⁰. Jsou to různé poruchy spánku a pozornosti, intruze⁷¹, hypervigilance⁷² nebo deprese⁷³. Také se mohou objevovat sebevražedné myšlenky, závislosti na alkoholu, lécích, drogách. Bývá u nich patrna absence smyslu pro bezpečí a různé psychosomatické obtíže (*ekzémy, bolesti zad, zažívacího traktu, hlavy apod.*).

U lidí s touto poruchou dochází k opětovnému znovuprožívání zážitku, dostávají se tíživé vzpomínky na traumatizující událost, tíživé sny. Jednání, které vyvolává pocit návratu k tíživému zážitku, má za následek znovuprožívání iluzí, halucinací apod. Oběť může mít tělesné reakce na podněty, které připomínají prožitou událost. Dochází zde k snížení všeobecné reaktivity, které se projevuje nemožností vzpomenout si na traumatizující zážitek. Vědomé vyhýbání se myšlenkám, pocitům, místům nebo lidem spojených s traumatizující událostí. Pocit odcizení či odvrácení se. Vzniká zde pocit omezené budoucnosti (*absence životního plánu o budoucnosti rodiny, dětí, zaměstnání apod.*). Je přítomna nízká nebo žádná aktivita na důležitých životních událostech. U oběti trpící tímto syndromem je

⁷⁰ Psychosomatický – psychicky ovlivňující fyziologický proces nebo jev

⁷¹ Intruze – nežádoucí vniknutí, zde myšlenek

⁷² Hypervigilance – nadměrná koncentrace pozornosti, zvýšená bdělost

⁷³ Deprese – porucha emočního prožívání

patrná zvýšená ostražitost, projevující se nadměrnou bdělostí, podrážděností, přehnanou úzkostlivostí, poruchami spánku a potížemi se soustředěním.⁷⁴

Zvýšené riziko výskytu této poruchy může být u skupiny lidí, kteří již zažili nějaký jiný silně traumatizující zážitek, mají nízké sebevědomí nebo při tomto zážitku utrpěly zvláště těžké trauma, kterému byli vystaveni delší časový úsek. Riziko se také zvyšuje, jestliže během traumatu zažívali pocit absolutní bezmocnosti a chyběla jim podpora lidí z jejich sociálně blízkého okolí. Možnostem pomoci těmto obětem se tato práce bude věnovat v následujících kapitolách.

⁷⁴ KOLEKTIV AUTORŮ, *Sborník textů zaměřených na problematiku domácího násilí*, s. 45-50

7 PRÁCE S OBĚTÍ DOMÁCÍHO NÁSILÍ

7.1 Motivace k řešení

Nejspíše nejdůležitějším článkem v pomoci obětem domácího násilí je účinně motivovat tuto oběť k řešení její situace. Tento článek se ale také zároveň jeví nejsložitějším, neboť se zde jako první odehrává akt získání důvěry mezi obětí a pomáhajícím pracovníkem. Je mnoho postupů jak tuto důvěru vytvořit, nejjednodušší je ale určitě zcela přirozeně podávat osobě ohrožené pravdivé a upřímné informace, minimálně zkreslené. Samozřejmě, že pracovník musí být obezřetný a musí dbát na to, aby tyto informace byly pro osobu ohroženou také přijatelné a ne příliš zraňující. Zde se nabízejí i systemické přístupy⁷⁵ k vedení rozhovoru, které pomáhají oběti vytvářet své vlastní mentální plány a případně je dále rozvíjet, aniž by pracovník uděloval přímé rady nebo pokyny. Postupy některých zařízení a státních institucí, při rozhovoru s obětí, bývají někdy až moc suše sdělné a omezují se jen na jakýsi přísun informací, vyjádřených příliš šablonovitě. Při uplatnění systemického přístupu se naopak projeví důraz na aktivitu samostatného myšlení oběti a směřování k důležitým krokům, které pak nakonec spějí k vyřešení.

Při rozhovoru s obětí můžeme vysledovat určité fáze, ve kterých se oběť právě nachází. První fáze by se dala nazvat neuvědomování si změny dosavadního způsobu života.⁷⁶ V této fázi ještě oběť nepocituje potřebu něco na vztahu postiženém domácím násilím cokoliv změnit, neboť si již pod vlivem násilí a zdánlivé neřešitelnosti situace, sama v sobě logicky vysvětlila, proč se násilí děje. Většinou to bývá opět sebeobviňování a hledání příčin k násilí u své osoby. Odborný

⁷⁵ Systemický přístup – systém nazírání na lidské chování a zvláštní způsob jeho interpretace. Orientuje se na interpretační vzorce a zkoumá možnosti, resp. podmínky jejich změny. Byl inspirován behaviorismem, obecnou systémovou teorií a výzkumy komunikace v tzv. necivilizovaných společnostech.

⁷⁶ Poznámka autora

pracovník by v této chvíli měl spíše pouze mapovat situaci, poskytovat krizovou intervenci⁷⁷ a v největší možné míře kladně oceňovat oběť a skutečnost, že chce svou situaci řešit.

Druhou fází můžeme pojmenovat jako přijímání nutnosti změny⁷⁸. Zde již oběť vědomě cítí, že situace není taková, jakou si podle sebe představovala. V myšlenkách oběti se objevuje pocit nutnosti nějaké změny. Zde ještě oběť není rozhodnuta pro změnu ani netuší, jakým směrem by tato změna měla vést. Odborný pracovník by měl v této fázi plně podpořit oběť, v tom smyslu, že její jednání je správné a případně nabídnout škálu možných řešení, která se zdají být vhodná pro konkrétní případ.

Fáze rozhodování by se dala zařadit jako třetí v tomto sledu. Při této oběť již zvažuje některá možná řešení a je pro ně i rozhodnuta. Tato fáze někdy stojí oběť mnoho psychických sil, a proto by mělo být součástí konzultace, kromě poskytnutí přesných informací ze sociálně-právní oblasti, i poskytnutí informací pro relaxaci organismu, odpočinek a vytváření pozitivních emocí.⁷⁹

V poslední fázi, kdy dochází k samotné akci⁸⁰, již oběť podniká konkrétní kroky k řešení situace domácího násilí. Pracovník, kromě podpory a ujištění o správnosti v učiněných krocích, předává oběti konkrétní informace o institucích, které mohou dále pomoci, nebo pomáhá např. při zajišťování azylového ubytování apod.

⁷⁷ Viz kapitola 6. 2

⁷⁸ Poznámka autora

⁷⁹ Poznámka autora

⁸⁰ Poznámka autora

7.2 Krizová intervence

Další nedílnou součástí pomoci obětem je krizová intervence. Odborná definice dle Daniely Vodáčkové je popsána takto: „Krizová intervence je odborná metoda práce s klientem v situaci, kterou osobně prožívá jako zátěžovou, nepříznivou, ohrožující. Krizová intervence pomáhá zpřehlednit a strukturovat klientovo prožívání a zastavit ohrožující či jiné kontraproduktivní tendence v jeho chování. Krizová intervence se zaměřuje jen na ty prvky klientovi minulosti či budoucnosti, které bezprostředně souvisejí s jeho krizovou situací. Krizový pracovník klienta podporuje v jeho kompetenci řešit problém tak, aby dokázal aktivně a konstruktivně zapojit své vlastní síly a schopnosti a využít potenciálu přirozených vztahů. Krizová intervence se odehrává v rovině řešení klientova problému a překonávání konkrétních překážek.“⁸¹ Pomáhající pracovník, který poskytuje pomoc obětem, by měl tuto techniku ovládat opravdu spolehlivě. Člověk, který je v postavení oběti zažívá situaci, kdy je životní krize opravdu velice silně přítomna, a proto je pomoc poskytnutá touto technikou ve fázi prvního kontaktu s obětí potřebná.

Základní principy pro krizovou intervenci se odvíjejí od těchto bodů popsaných Danielou Vodáčkovou v její publikaci.⁸² Popisuje zde, že každá krize má individuální charakter, tudíž u každého člověka znamená krize něco jiného. Je to stav časově omezený, jestliže však není vyřešen, může se změnit v zájmu zachování životní rovnováhy v jiné méně produktivní podobě. Hlavní těžiště práce s klientem spočívá v řešení problému. Důležité je posílení klientových kompetencí, aby zvládl obtížnou situaci s co největším počtem vlastních sil. Krizová intervence je „šitá“ na míru klienta a jeho situaci, tzv. eklektická.⁸³ Při práci s klientem se zaměřujeme na blízkou

⁸¹ VODÁČKOVÁ, D., a kol., *Krizová intervence*, s. 60

⁸² Tamtéž, s. 60-61

⁸³ Eklektický – provádějící nahodilý výběr několika částí celku, nesystematický

minulost, kdy a jak krizová situace vznikla. Ohledně budoucích mentálních plánů klienta bychom měli zasahovat jen do blízké budoucnosti. Je vhodné zaměřit se na celý systém informací o tom, jak krize vznikla. Klient většinou nedospěl ke své krizi osamoceně ale prostřednictvím nějakého vztahového systému. Krizová intervence by měla pro klienta zaujímat celý bio-psycho-sociálně-duchovní prostor. V situacích kde je to potřebné, má mít krizová intervence kontinuitu v další odborné práci s klientem. Pro práci s klienty v krizi, by měl mít krizový pracovník vybudováno zázemí týmu kolegů, kteří vytvářejí bezpečné zázemí jak pro pracovníka, tak i pro klienta.

Krizová intervence se může odehrávat podle prostředí, kde se uskutečňuje. Jedna z možností je intervence „tváří v tvář“ (*v klientské místnosti nebo jiném bezpečném prostoru*)⁸⁴ nebo telefonicky, pokud je pracoviště vybaveno telefonickou linkou. Oba tyto typy krizové intervence mají svá specifická pravidla. Zvláště u telefonické intervence bývá pro pracovníka obtížné plně posoudit stav volajícího klienta, neboť zde chybí možnost sledování všech neverbálních projevů. Můžeme pouze vycítit stav klienta z intonace a zabarvení hlasu, povzdechnutí či neurčitých zvuků, které mikrofon telefonu zachytí. Určitě ale můžeme využít technik rozhovoru, jako jsou zrcadlení⁸⁵, rekapitulace⁸⁶, strukturování problému, popis emocí klienta apod. Při intervenci tváří v tvář je rozhovor zdánlivě jednodušší, ale intervent musí respektovat fakt, že nejen on vidí klienta i s jeho neverbálními projevy, ale také obráceně klient vidí jeho neverbální komunikaci. Praktickým cílem krizové intervence je navázání důvěry mezi klientem a pracovníkem, zmapování situace případu (*co se stalo, jak, kdy, kde....*), případné zajištění ošetření či zmírnění fyzické bolesti. Důležité je také zajištění bezpečí pro klienta (*pomocí dalších*

⁸⁴ Poznámka autora

⁸⁵ Technika zrcadlení - komunikační technika napodobování neverbálních projevů klienta.

⁸⁶ Technika rekapitulace – komunikační technika shrnutí minulých zážitků klienta a jejich zhodnocení.

pomáhajících organizací nebo Policie ČR), povzbuzení a vyjádření podpory klientovi a poukázání na řešitelnost situace a navržení nejjednodušších praktických řešení v blízké budoucnosti. Pokud to klient vyžaduje, intervent by mu měl dát možnost domluvit se na jeho anonymitě. U obětí domácího násilí se však po čase stává, že svou anonymitu díky navázání důvěry v pomáhajícího pracovníka rozkryjí.

7.3 Možnosti terapie

Po zvládnutí základních a časově i nejrychlejších kroků pomoci oběti vyvstává možnost další terapie. Tato se už odvíjí podle potřeb a projevů samotné oběti. Většinou záleží na velikosti a síle prožitého traumatu spojeného s týráním. Nabízí se několik terapeutických postupů.

Na prvním místě je možnost kognitivně behaviorální terapie. Dle Praška: *„...vede svým silným emocionálním vlivem k rychlému vytvoření spojů mezi podněty, situacemi či činnostmi, které byly původně emočně neutrální ale náhodně se vyskytly v době traumatu.“*⁸⁷ Praško dále doporučuje při tomto terapeutickém postupu používat metody orientace a emoční podpory klienta, edukace⁸⁸ o povaze posttraumatické stresové poruchy a její léčbě, expozice vůči traumatickým vzpomínkám a kognitivní rekonstrukce. Dále také metodu abreakce,⁸⁹ relaxace a směřování k řešení problému.

Druhým postupem může být psychodynamická terapie. Tento postup je založen na předpokladu, že traumatizující zážitek vyvolá zpětně skryté, doposud nevyřešené vnitřní konflikty klienta. Vyvolání těchto traumat z dětství vede k iniciaci obranných mechanismů popření a potlačení a k regresi. Také dojde k přenesení afektů na jiné objekty

⁸⁷ PRAŠKO, J., *Psychiatrie pro praxi*, s. 159

⁸⁸ Edukace – výchova, zde informování klienta o postupu a možných reakcích na léčbu

⁸⁹ Abreakce – uvolnění afektivního napětí

nebo situace, se kterými se již klient kdysi vyrovnal. Terapie u tohoto postupu se prostřednictvím rekonstrukce traumatizujícího zážitku, s následnou abreakcí a katarzí⁹⁰, snaží vyhnout mechanismům popření a potlačení a usiluje o méně bolestné zpracování zážitku klientem.

Dalším možným terapeutickým postupem je metoda **EMDR**⁹¹ (z angl. *Eye Movement Desensitization and Reprocessing*). Jedná se o desenzibilizaci⁹² pomocí očních pohybů a následného přepracování. Používá upravené prvky z obou předchozích terapeutických postupů. V podstatě jde o střídavé zaměřování pozornosti klienta na vyvolané traumatizující objekty či situace a na bezpečí přítomné situace. V praxi to vypadá tak, že terapeut požádá klienta, aby vyprávěl svůj traumatizující zážitek. Pak musí klient vynést nějaký výrok, jakým tento zážitek nejčastěji charakterizuje. Poté klient musí utvořit výrok, který je zcela opačný a pozitivní k předchozímu. Nyní je klient požádán, aby sledoval terapeutův prst pohybující se ve výšce očí klienta vodorovně ze strany na stranu v intervalu cca 2. kmitů za vteřinu. Při tom si klient má vybavovat onen traumatizující zážitek a v duchu si opakuje výrok, kterým zážitek charakterizoval. Po 30. vteřinách je klient požádán, aby prováděl tutéž operaci s tím, že si v duchu opakuje výrok, který negoval jeho starý výrok k zážitku. Po dalších 30. vteřinách je klient vyzván, aby zhodnotil své pocity míru napětí při první a druhé části. Tyto kroky se opakují do té doby, než dojde ke zmírnění subjektivního vnitřního napětí klienta vůči zážitku. Všechny emočně silné vzpomínky, které jsou v naší mysli asociativně spojené, se zpracovávají pohybem očí tak dlouho, dokud nedojde k odeznění napětí a vzrušení. Po ukončení procesu desenzibilizace se zpět zavedou periody pohybu očí, které vedou k vnitřnímu zakotvení pozitivního poznání sebe sama.

⁹⁰ Katarze – uvolnění vnitřního napětí

⁹¹ Dostupné z: <http://www.emdr.cz>

7.4 Bezpečnostní plán⁹³

Pokud se na profesionální úrovni setkáme s osobou ohroženou domácím násilím, která prozatím chce ve vztahu s násilnou osobou setrvat, je potřebné sestavit pro ni tzv. bezpečnostní plán. Tento plán bývá značně individuální a je vytvářen přímo pro potřeby konkrétního případu. Může obsahovat praktické základní informace a rady jak postupovat nastane-li nebezpečná situace, plus ještě některé další údaje konkrétního rázu.

Tento plán se sestavuje ve spolupráci s obětí a existuje řada navádějících otázek, kterými se upřesní konkrétní bezpečnostní potřeby oběti. Otázky se zaměřují na mapování zdrojů oběti a možnosti vytváření různých strategií řešení. První otázky směřují k možným signálům o budoucím útoku⁹⁴. Oběť je zcela jistě umí rozpoznávat, proto vytvoří ve spolupráci s pomáhajícím pracovníkem strategie, jak postupovat v případě, že je rozpoznán nějaký takový signál. Většinou jde o přípravu k vyhledání bezpečného prostoru. Také následuje otázka pracovníka na to, jaké osvědčené strategie oběti na reakci útoku pomohly. Tyto strategie se pak doporučuje oběti zcela vědomě používat. Je důležité zmapovat místa, kde se v prostředí obydlení oběti nacházejí nějaké zbraně nebo nebezpečné předměty, které mohou být použity při útoku ze strany násilné osoby. Tato místa se pak musí vyloučit z možného bezpečného prostoru. *(Například kuchyně, kde bývají nože, koupelna, kde není možnost úniku jiným vchodem.)*

Dalším bodem je dotazování, jsou-li nějaké osoby, u kterých může oběť vyhledat pomoc. Lze vytvořit seznam těchto osob, případně dohodnout signály nouze, kterými oběť o pomoc při krizové situaci požádá tyto osoby. Pokud nemá oběť přístupný telefon nebo možnost

⁹² Desenzibilizace – odstranění přecitlivělosti vůči něčemu

⁹³ Viz příloha 5

⁹⁴ Poznámka autora

telefonovat, je potřeba vypracovat strategii pro tento případ. Důležité je naplánování únikové cesty z domu ven a poté další plán cesty úniku (*znalost dopravních spojení, odcházet přes místa, kde mohou být svědci apod.*). Také je dobré určit budoucí místa úkrytu, která by měla být bezpečně chráněna před možným pronásledováním ze strany násilníka.

Pokud jsou ve vztahu s domácím násilím přítomny děti, je potřebné zahrnout je a jejich možné činnosti také do bezpečnostního plánu, případně je s doporučenými body tohoto plánu také seznámit, aby věděly, jak mají v nebezpečné situaci reagovat.

Posledním doporučovaným bodem bezpečnostního plánu je příprava příručního zavazadla. Toto zavazadlo může oběť v případě nouze při odchodu do bezpečí použít. Měly by se v něm nacházet nejzákladnější věci oběti a dětí, jako třeba doklady (*rodné listy, občanský průkaz nebo pas, průkazy pojištěnce zdravotní pojišťovny, oddací list, majetkové smlouvy apod.*), malá finanční hotovost nebo karta pro přístup k bankovnímu kontu, důležité adresy a telefonní čísla, lékařské zprávy, doklady o školní docházce dětí a v poslední řadě i nějaká oblíbená přenosná hračka dětí.

Vytvoření bezpečnostního plánu pomáhá oběti nejen z praktické stránky, kdy v situaci ohrožení nemusí reagovat panicky, ale působí i jako pevný záchytný bod, že situaci lze bezpečně řešit a ze zdánlivě neřešitelné nebezpečné situace existuje cesta ven.

7.5 Individuální plánování

Pro to abychom mohli sledovat, jakým směrem se případ domácího násilí ubírá a jakými fázemi prochází, je nutné průběžně vypracovávat s obětí tzv. individuální plánování. Pro pomáhající zařízení v České Republice je toto individuální plánování povinností

vyplývající ze zákona o sociálních službách.⁹⁵ Nejčastější forma tohoto plánu bývá písemná, kdy se evidují minulé i budoucí kroky navrhovaných řešení. Je zde zapsáno i dohodnuté časové období pro vyhodnocování a případně změny dle potřeb osoby ohrožené. Individuální plán by měl obsahovat dle publikace Jana Stuchlíka tyto prvky⁹⁶:

- 1) *Přehled o potřebách a schopnostech klienta.*
- 2) *Plánování péče – jsou plánovány přesně definované cíle.*
- 3) *Uskutečňování plánu, za pomoci klienta a jeho vlastního sociálního prostředí.*
- 4) *Monitorování a zaznamenávání dosaženého či naopak nedosaženého pokroku.*
- 5) *Vyhodnocování práce společně se všemi, kteří se na práci s klientem podílejí.*

Těmito prvky dochází ke standardizaci zaznamenávání údajů o klientovi a také k lepšímu zpřehlednění vývoje situace. Pro každého klienta se určuje tzv. klíčový pracovník, který vypracovává individuální plán a pravidelně jej ve spolupráci s klientem obměňuje. Klíčový pracovník, který plán vytváří, musí respektovat také pravidla pro vedení tohoto plánu. Zejména musí přihlížet k zájmům, potřebám a cílům klienta, v tomto případě osoby ohrožené. Musí koordinovat práci týmu lidí, kteří se účastní na práci s klientem. Zodpovídá za aktualizaci tohoto plánu a v rámci svých možností za realizaci plánu.

Individuální plán většinou mapuje oblasti ze života oběti, které jsou důležité pro další možný postup. Hlavní oblast je v dalším možném ohrožení násilnou osobou. Zda je možnost dalšího napadení,

⁹⁵ Zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách

⁹⁶ STUHLÍK, J., *Asertivní komunitní léčba a case management*, s. 26

zda bude násilník po oběti pátrat, jestli nejsou stále ohroženy děti nebo bylo podáno trestní oznámení na spáchání předmětného trestného činu.

Druhá oblast mapuje vztahy oběti s okolím, které jí může pomoci a zda jsou lidé v okolí oběti informováni o její aktuální situaci (*rodina, příbuzní, přátelé, zaměstnavatel apod.*).

Třetí oblast sleduje stav finančních možností oběti, zda má prostředky na obživu, jestli čerpá nějaké sociální příspěvky nebo má jiný pravidelný příjem, zda není nadměrně zadlužená atd.

Čtvrtá oblast se zaměřuje na zaměstnání či případné zvyšování kvalifikace oběti. Záznamy, které se věnují dětem oběti, sledují, zda je podán návrh na svěření do péče, jestli je hrazeno výživné. Sleduje případně také povinnou školní docházku a zdravotní stav dětí.

V individuálním plánu se také zahrnují individuální zájmy a koníčky nebo jiné volnočasové aktivity. Nedílnou součástí je též mapování zdravotního stavu oběti.

Poslední oblast se zaměřuje na rozvržení časové struktury, za pomoci metody time managementu⁹⁷, kdy se oběť učí rozvrhnout si určitý časový úsek potřebný pro vykonání kroků směřujících k pokročení situace (*podání návrhu na příslušném soudu, objednání termínu u psychologa, kroky k získání sociálních příspěvků nebo hledání bydlení, nákup potravin, dohodnutí schůzky pro informování bližší rodiny apod.*).

Individuální plán bývá fyzicky uložen v zařízení sociální služby, kde oběť využívá pomoc. Je také možnost jej nebo některé jeho části poskytnout v kopii oběti pro její lepší orientaci v plánovaných bodech.

⁹⁷ Time management – časové plánování,

8 ZÁVĚR

Závěrem může být uvedeno, že fenomén domácího násilí je velmi starý jako lidstvo samo, pokud ale bude ve společnosti vůle, tak se mohou dopady tohoto jevu na lidské soužití racionálně zmírnit a určitým způsobem eliminovat. Budeme-li se odborně a systematicky věnovat sociální práci nejen s obětí domácího násilí, ale i s osobou násilnou, pak může být toto úsilí velmi užitečné pro další budoucí generace. Žádný lék na nemoc nezabere za pět vteřin a některá léčba trvá i celý život, pacient při ní může prožívat věci, které by dávno neprožil a dostat se do pozitivnějšího náhledu na svou situaci. Proto je velmi důležité domácí násilí zkoumat a přicházet na možnosti jak mu čelit a případně mu i zamezit či v rámci prevence mu předcházet.

Tato práce je pojata především z pohledu pracovníka v přímé péči při pomoci obětem domácího násilí. Praxe zohledňuje především osvědčené odborné postupy, které v dané chvíli pomohly. Jednotlivé prvky možností pomoci se ale jistě budou dále vyvíjet, takže je docela možné, že v budoucnu se objeví zcela nové, účinnější terapie a možnosti intervence, jak u osob ohrožených, tak násilných. Obecně zůstává v platnosti fakt, že problém domácího násilí se musí řešit komplexně a externě. Pokud se tyto případy v minulosti řešily interně, pouze v rodině bez vhledu odborníků, pak byla vždy velmi malá naděje na úspěch a psychická zátěž všech zúčastněných členů rodiny byla zcela neúnosná.

9 POZNÁMKY

Pokud je v odkazu pod čarou uveden text: „*Poznámka autora*“, jedná se o vlastní myšlenku autora této práce, který uvedené informace získal po dobu své praxe při pomoci obětem domácího násilí v rozmezí let od r. 2006 dodnes tj. r. 2013. Autor působí jako sociální pracovník a konzultant v Intervenčním centru pro pomoc obětem domácího násilí pro Karlovarský kraj v Sokolově. Počet klientů, se kterými po tuto dobu pracoval je přibližně 850 lidí, občanů České republiky a také cizinců žijících na území ČR.

10 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*, Praha: Grada Publishing, a.s., 150 stran, ISBN 978-80-247-2207-8

FROMM, E., *Anatomie lidské destruktivity*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, 520 stran, ISBN 80-7106-232-4

FROMM, E., *Lidské srdce, jeho nadání k dobru a zlu*, Praha: Mladá fronta, 1969, 132 stran, bez ISBN, id. č. 23-095-69

HOLEČEK, V., MIŇHOVÁ, J., PRUNNER, P., *Psychologie pro právníky*, Dobrá Voda: Aleš Čeněk 2003, 311 stran, ISBN 80-86473-50-3

KOLEKTIV AUTORŮ, *Domácí násilí - násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton, 2006, 108 stran, ISBN 80-7254-914-6

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie, 2.*, aktualizované vydání, Praha: Grada Publishing, a.s., 2006, 368 stran, ISBN 80-247-1284-9

MATOUŠEK, O., *Slovník sociální práce*, Praha: Portál, 2003, 288 stran, ISBN 80-7178-549-0

SOKOL, J., *Filosofická antropologie, Člověk jako osoba*, Praha: Portál, 2008, 222 stran, ISBN 978-80-7367-422-9

STUHLÍK, J., *Asertivní komunitní léčba a case management*, Praha: Fokus Praha, 2001, 87 stran, bez ISBN

ŠEVČÍK, D., ŠPATÉNKOVÁ, L., a kol., *Domácí násilí*, Praha: Portál, 2011, 186 stran, ISBN 978-80-7367-690-2

VODÁČKOVÁ, D., a kol., *Krizová intervence*, Praha: Portál, 2007, 544 stran, ISBN 80-7178-696-9

ZÁKONY

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, dostupné z:
<http://www.mvcr.cz/>

Zákon č.135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím, dostupné z: <http://www.mvcr.cz/>

ČASOPISY

Praško J., *Psychiatrie pro praxi*, 2001, číslo 4, 4 strany (s. 157-160), dostupné z: <http://www.psychiatriepropraxi.cz/artkey/psy-200104-0004.php>

INTERNETOVÉ STRÁNKY

Český statistický úřad, *Genderové statistiky, Základní pojmy*, dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_pojmy>.

EMDR Institute, Inc., dostupné z: <http://www.emdr.com/>

KOLEKTIV AUTORŮ, *Sborník textů zaměřených na problematiku domácího násilí*, Praha: CSSP, 2010, 166 stran, dostupné z:
http://www.csspraha.cz/users_data/file/sbornik_textu_k_problematice_domaciho_nasili.pdf

Bílý kruh bezpečí, o. s., dostupné z: <http://www.bkb.cz/> nebo <http://domacinasili.cz/>

11 RESUMÉ

Tato práce se zabývá filosoficko-psychologickým fenoménem domácího násilí. Tento fenomén je rozpracován z pohledu okolních vlivů působících na oběť domácího násilí, které na ni vytvářejí velký tlak a tím ji nutí jednat určitými, předem odhadnutelnými, projevy. V práci je zpracována teorie vzniku domácího násilí, typologie ohrožených a násilných osob, jejich charakterové vlastnosti a také vliv domácího násilí na další život dětí, žijících v rodinách postižených tímto negativním jevem. V praktické části je věnována pozornost možnostem pomoci obětem domácího násilí. Jsou zde praktické úkony, které směřují k větší ochraně obětí a k řešení této obtížné životní situace.

This work deals with the philosophical-psychological phenomenon of domestic violence. This phenomenon is developed from the perspective of the surrounding influences acting on the victim of domestic violence, which create a lot of pressure on her and forces her to act in specific, previously odhadnutelnými, speeches. In the work is handled by the theories of domestic violence, typology of vulnerable and violent persons, their character traits, as well as the effect of domestic violence on children's lives, living in families affected by this negative phenomenon. In the practical part is paid attention to possibilities of assistance to victims of domestic violence. There are practical steps that lead to greater protection of the victims and to the solution of this difficult life situations.

12 SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1, *Erich Fromm* (*23. 3. 1900 - †18. 3. 1980), dostupné z:
<http://www.marxists.org/archive/fromm/>..... 8

Obrázek 2, *prof. Jan Sokol, Ph.D., Csc* *1936, dostupné z:
<http://www.vesmir.cz/clanky/cislo/cislo/52>..... 11

Obrázek 3, *cyklus násilného vztahu (soukromý archiv autora)*..... 28

Obrázek 4, *graf přítomnosti dětí u domácího násilí (soukromý archiv autora)*..... 39

13 KLÍČOVÁ SLOVA

Domácí násilí, lidské násilí, osoba ohrožená, osoba násilná, ohrožení dětí, bezpečnostní plán.

Key Words:

Domestic violence, human violence, the person affected, a person violent, endangering children, safety plan.

14 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Holandský výzkum z r. 1997

DN páchané na mužích

Výzkum 1997 (Nizozemí, Van Dijk, T. a kolektiv) - 1 005 respondentů ve věku 18 – 70 let, náhodně vybraných 516 mužů a 489 žen.

Vymezeno 32 různých druhů DN podle intenzity, od drobných incidentů až po závažné domácí násilí.

VÝSLEDEK

Polovinu obětí tvořili muži a polovinu ženy.

Ženy – oběti DN

Vysoká intenzita DN
- ženy/oběti DN v 60 %

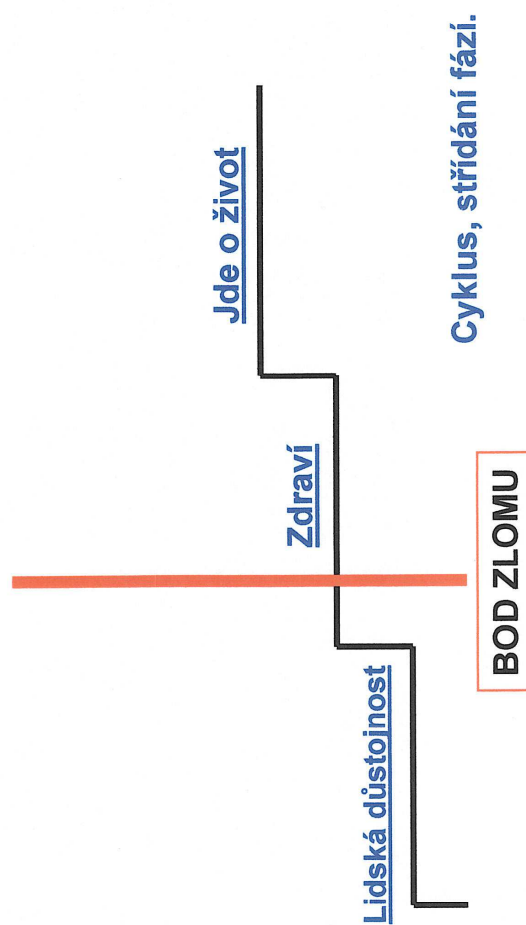
Muži – oběti DN

Nízká intenzita DN
- muži/oběti DN v 61 %

Copyright © 2006 Bílý kruh bezpečí, o.s.

Příloha č. 2 – Zákonitosti vývoje vztahu s přítomností domácího násilí.

Zákonitosti vývoje DN

Příloha č. 3 – Dotazník SARA DN pro potřebu policistů a specialistů na domácí násilí.

sara dn
pomůcka pro policisty

sara dn

3x5 otázek
na rizikové faktory

OTÁZKY ke zjištění rizika eskalace domácího násilí

DOMÁCÍ NÁSILÍ

Domácí násilí (dále jen dn) je především fyzické, psychické anebo sexuální násilí, ke kterému dochází mezi blízkými osobami. O domácí násilí se jedná vždy, pokud jsou přítomny všechny následující znaky.

KLÍČOVÉ ZNAKY DN

- OPAKOVÁNÍ A DLOUHODOBOST** – z jednoho útoku jakéhokoli charakteru ještě nelze určit, zda jde o domácí násilí. Může to však být jeho začátek. *Ptejte se na minulé incidenty, na předešlé zákroky PCR, na úrazy apod.*
- ESKALACE** – domácí násilí se stupňuje od útoku proti lidské důstojnosti k fyzickým útokům až k závažným trestným činům ohrožujícím zdraví a život. *Ptejte se, jak často se incidenty opakují a zda roste intenzita útoků či výhrůžek.*
- JASNÉ A NEZPOCHYBNITELNÉ ROZDĚLENÍ ROLÍ** na ohroženou osobu a násilnou osobu – domácí násilím nejsou vzájemná napadání, hádky, rvačky, spory, kde je rovná nebo střídaná postavení stran incidentu. *Ptejte se, kdo je ohrožen a kdo ubližuje.*
- NEVĚŘEJNOST** – domácí násilí probíhá zpravidla za zavřenými dveřmi bytu či domu, stranou společenské kontroly. *Ptejte se, kdy a kde k násilí dochází.*

ODDÍL 1

NÁSILÍ VE VZTAHU K BLÍZKÉ OSOBĚ

- Dopouští se násilná osoba závažného fyzického nebo sexuálního násilí?**
– např. fyzické útoky a sexuální násilí, pokusy o ně, použití zbraní
- Vyhrožuje závažným násilím, sděluje své násilné úmysly?**
– např. vyjadřuje vražedné nebo agresivní myšlenky, plány, ničí oblíbené věci ohrožené osoby
- Dochází ke stupňování fyzického/sexuálního násilí nebo výhrůžek a úmyslů ze strany násilné osoby?**
– např. zvyšuje se krutost, četnost nebo různorodost násilných činů, výhrůžek nebo úmyslů
- Porušuje násilná osoba příkazy soudu a jiná nařízení?**
– např. podmínky kauce, zkušební doby, podmínečného propuštění, trestu zákazu pobytu, společenské záruky, probace aj.
- Má násilná osoba názory a postoje, které schvalují násilí?**
– např. vyznává a omlouvá zneužívání moci a různé formy násilí, trpí chorobnou žárlivostí, má potřebu ovládat blízké osoby, zlehčuje nebo popírá dn

ODDÍL 2

OBECNÉ SKLONY NÁSILNÉ OSOBY K NÁSILÍ

- Dopouští se obecné kriminality?**
– jedná násilná osoba antisociálně na veřejnosti (tj. mimo domácí násilí), existují informace o takovém chování, je držitelem zbraně
- Jsou informace o problémech v předchozích vztazích?**
– měla násilná osoba problém vytvořit a udržet dlouhodobý důvěrný vztah (opakované opouštění partnera, násilí ve vztahu)
- Má násilná osoba pracovní nebo finanční problémy?**
– např. je dlouhodobě bez zaměstnání, často mění zaměstnání, má výrazné finanční obtíže
- Má násilná osoba problémy s toxikomaní a jinými závislostmi?**
– např. problémy spojené s užíváním nelegálních drog, alkoholu nebo předepsaných léků, s hráčskou závislostí např. na automatech
- Má násilná osoba problémy v oblasti duševního zdraví?**
– např. evidentní známky narušení kontaktu s realitou, extrémní chování vybočující mimo normu

ODDÍL 3

ZRANITELNOST OHROŽENÉ OSOBY

- Chová se ohrožená osoba rozporuplně ve vztahu k násilné osobě?**
– přestože se chce od násilné osoby odpoutat, udržuje s ní pravidelné nebo nepravidelné kontakty, popírá a omlouvá akce násilníka, svaluje vinu na sebe
- Má z násilné osoby extrémní strach?**
– tzn. hladina strachu výrazně ovlivňuje její sebeobranu, strach ohroženou osobu traumatizuje a ochromuje její jednání
- Má ohrožená osoba problém se zajištěním svého bezpečí?**
– riziko je velké, pokud ohrožená osoba nemá znalosti o tom, kde a jak hledat pomoc, není schopna zajistit své bezpečí, nezná svá práva, má malé nebo žádné kontakty s přáteli a s původní rodinou
- Existují objektivní překážky, které brání zajištění bezpečí pro ohroženou osobu (nejenom v místě bydliště, ale i v zaměstnání)?**
– tato místa nezaručují bezpečí, chybí podpora od jiných osob, zdroje pomoci nejsou rychle a lehce dosažitelné, existuje problém s dopravní obslužností
- Má ohrožená osoba závažné osobní problémy?**
– např. problémy se zaměstnáním, s financemi, problémy právního rázu, mentální problémy, problémy s užíváním návykových látek

sara dn

SOUBOR RIZIKOVÝCH FAKTORŮ KE ZJIŠTĚNÍ HROZBY BUDOUCÍHO DN

V případě, že na místě zákroku identifikujete situaci jako domácí násilí, doporučujeme vám položit následující katalog otázek. Ty pomohou vám i ohroženým osobám uvědomit si reálné riziko současného a budoucího ohrožení. Zdrojem informací, tj. osobou, která na otázky odpoví, může být ohrožená osoba, oznamovatel (např. sousedé), ale i násilná osoba.

Otázky jsou orientačním vodítkem a slouží k rychlému a správnému rozhodnutí o dalším postupu. Otázky pokládejte v souvislosti s aktuálním incidentem a zajímejte se také o incidenty předchozí, protože domácí násilí je násilím na pokračování. V této fázi zákroku není nutné provést písemný záznam, je-li to možné, doporučuje se pořídit záznam zvukový.

K vyhodnocení budoucího možného rizika dn použijte vlastní úvahu. Zvažte další kroky a opatření. Ze škály možných opatření zvolte vždy takové, které bude s přihlédnutím ke konkrétní situaci maximálně bezpečné pro ohroženou osobu.

Například:

- přivolejte další policisty
- zvažte opatření podle trestního řádu nebo zákona o PCR
- po 1. 1. 2007 zvažte „vykázání“ podle zákona č. 135/2006 Sb.
- doporučte azylové zařízení nebo jiné bezpečné místo
- poučte ohroženou osobu o bezpečnostním plánu
- informujte OSPOD o dětech v rodině
- předejte ohrožené osobě kontakt na DONA linku

DONA linka
POMOC OBĚTEM
DOMÁCÍHO NÁSILÍ
2 51 51 13 13

Tento dokument vydává Býlí krah bezpečí, o.s. v rámci projektu „Regionální podpora informovanosti a neoprávněné pomoci obětem domácího násilí“, projekt spolufinancovaný Evropskou unií a státní rozpočet České republiky.

www.donalinka.cz – www.bkb.cz – www.domacinasilí.cz
Copyright © 2005 P. R. Kropp, S. D. Hart & H. Belfrage – Copyright © 2000 Býlí krah bezpečí, o.s.
Kopírování, reprodukce a opětovný přenos jakýmkoli způsobem jsou zakázány mezinárodním právem.

Příloha č. 4 – Typologie ohrožených osob

Vzorec domácího násilí	Agency, tj. kognitivní reprezentace vlastních schopností jednat (víra oběti ve vlastní schopnosti řešit situaci).	Perspektiva, tj. jak vnímá oběť minulost a budoucnost	Průběh domácího násilí
1. Rychlý odchod/odloučení	aktivní, iniciativní přístup k řešení	jasně odděluje minulost a budoucnost	krátká eskalace, potom konec vztahu
2. Nová šance	silně aktivní a iniciativní oběť, která však volí neefektivní postupy, aktuálně deleguje možnost řešení	přeje si kontinuitu minulosti a budoucnosti	vlny: epizody násilí střídají fáze normality
3. Pokročilé odlučování	změna, přechod od pasivní k aktivní pozici	jasně odděluje minulost od budoucnosti	dlouhodobé stupňování násilí a sukcesivní nárůst intence odloučit se, po intervenci následuje náhlé ukončení vztahu
4. Ambivalentní vztah	chronicky pasivní přístup, neefektivní pokusy o řešení	v prožitcích oběti se stále propojuje minulost a přítomnost	cyklus násilí beze změn

Příloha č. 5 – Bezpečnostní plán

Bezpečnostní plán

Jak se zachovat v případě domácího násilí?

V případě bezprostředního útoku:

- V případě napadení zavolejte policii ČR – 158, příp. linku 112. Pamatujte si, že násilí je trestný čin a nikdo nemá právo se k Vám takto chovat.
- Před příjezdem policie neodkládejte případné stopy po násilí.
- S policií se snažte mluvit bez přítomnosti partnera (např. v jiné místnosti).
- Pokud jste byla napadena, navštivte odborného lékaře a nechte si vypracovat odbornou zprávu. Je-li to možné, zdokumentujte (i dodatečně) svá zranění. Důležité je, aby na fotografii bylo viditelné datum pořízení snímků.
- Pokud nebyl násilný partner zjištěn, je z bezpečnostního hlediska lepší odejít do specializovaného centra či azylu pro oběti domácího násilí, případně k rodině či známým.
- Pokud je to jen trochu možné, neodcházejte bez dětí.

V případě dlouhodobého násilí:

- Nesyďte se za svou situaci a vyhledejte odbornou pomoc. Zavolejte do specializovaného centra či azylového domu a pokuste se najít někoho, kdo vám může poradit. Tato pracoviště Vám mohou pomoci s přípravou odchodu od násilného partnera, při plánování bezpečnostního plánu a v dalším postupu.
- Na pachatele domácího násilí můžete podat trestní oznámení ve smyslu paragrafů 215a trestního zákona, který hovoří o týrání osoby blízké, žijící ve společném bytě nebo domě.
- Neomlouvajte násilí a neobviňujte se z něj.
- Zavolejte někomu, komu věříte (přítelekyni, rodině) - vyberte si osobu, které věříte a které záleží na bezpečnosti Vaší i vašich dětí.
- Vysvětlete dětem, co se děje, aby to chápaly, vyvarujte se však pomlouvání jejich otce.
- Na případný odchod z domova buďte připravena - promyslete si dopředu bezpečnostní plán, abyste neohrozila sebe ani své děti.
- První krok je těžký, pokud ale nic neuděláte, násilí samo nepřestane – ani přes sliby násilníka.
- Pamatujte si, že násilí, které se nečesá, má tendenci se stupňovat.
- Důvěřujte sama sobě a své intuici.
- Zhlédněte k tomu, že se jedná o velmi složitou situaci, kdy násilný partner mění svoji tvář, snaží se Vás upravit, slibuje, že se změní apod., je nutné pochopit specifika domácího násilí a dočkat opakovaně k psychosociálním konzultacím (ve většině specializovaných poraděn jsou bezplatné), které Vás nejen podpoří, ale pomohou Vám nabytí ztracenou sebevědomí a sílu v řešení Vaší situace. Rozhodnutí je ale vždy na Vaší straně.

Bezpečnostní plán

Plánování bezpečí, pokud zůstáváte ve vztahu s násilným partnerem:

- Mějte vždy u sebe důležitá telefonní čísla.
- Mějte na jednom místě (např. v kabelce či tašce, kterou si můžete vždy vzít s sebou) peníze, doklady, mobil nebo telefonní kartu.
- Důležité doklady, náhradní klíče či základní oblečení si uschovejte u někoho, komu důvěřujete nebo v zaměstnání.
- Promyslete si, kam můžete v případě akutního nebezpečí odejít (k rodičům, kamarádce, do krizového centra či azylového domu).

- Promyslete si únikovou cestu z bytu, nezávislé jste s partnerem o samotě na místech bez možnosti úniku (koupelny, kuchyně atp.).
- Řečte někomu o tom, co se u Vás doma děje.
- Požádejte sousedy o pomoc, dohodněte si s nimi nějaký signál, po kterém přivolají policii.
- Jste-li v nebezpečí, volejte policii – 158, případně linku 112.

Plánování bezpečí po odchodu z násilného vztahu:

- Pokud odcházíte s dětmi, zanechte doma krátkou zprávu, že z důvodů stupňujícího se násilí odcházíte na dočasnou dobu i s dětmi na neutrální místo.
- Sdělte písemně majiteli domu či bytu, že se nevádváte nároku na byt, ale že jste nucena jej z důvodu ochrany a bezpečí pro stupňující se násilí dočasně opustit.
- Oце informujte písemně přes Oddělení sociálně právní ochrany dětí o zdravotním stavu nezletilých dětí. Toto oddělení by Vám mělo být nápomocné a nesdělovat místo Vašeho pobytu, pokud jste v utajeném azylovém zařízení a pomoci Vám podniknout právní kroky spojené s podáním žádosti o svěřen nezletilých dětí do Vaší péče.
- Zísťaváte-li ve svém bytě, můžete, pokud nemá partner v bytě trvalé bydliště, vyměnit zámeček, instalovat bezpečnostní zámky a dveře (pokud tam trvalé bydliště má, výměnou zámku byste se mohla dopustit trestného činu).
- Promyslete si, koho můžete informovat o tom, že s partnerem již nežijete a pokud by se objevil poblíž domu nebo dětí, aby zavolali policii (např. když zamezujete dětem nebo Vám vstup do domu).
- Informujte osoby, které jsou v kontaktu s Vašimi dětmi (mateřská škola, školka, kroužky), kdo je oprávněn děti vyzvedávat.
- Vyřbujte se místům, kam jste obvykle s partnerem chodivali nebo kde je vysoká možnost toho, že se potkáte.
- Pokud na Vás partner čeká před zaměstnáním apod., vycházejte bočním východem, mějte trasu cesty domů, pokud by Vás sledoval, jděte na policii.
- Pokud jste odešla ze společné domácnosti a potřebujete se vrátit pro Vaše věci, napište si seznam věcí, co si potřebujete vzít. V případě, že hrozí, že by se k Vám mohl partner chovat násilně, požádejte policii ČR o asistenci. Pokud s Vámi nepojde Policie ČR, můžete o asistenci požádat Městskou policii, případně si zajistíte nějaké svědky, nikdy se nevracete do bytu sama.
- Pokud máte s partnerem nezletilé děti, informujte ho písemně o jejich zdravotním stavu a kopii zaslějte na oddělení sociálně právní ochrany dětí.

Pamatujte si:

- Žádný člověk se nezmění, pokud se k tomu sám neodhodlá
- Žena se musí sama rozhodnout, jestli bude násilí dál snášet
- násilí, s nímž nic neuděláte, má tendenci se stupňovat

